

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA

KOMMUNAL
VUXENUTBILDNING
1965 – 1984

Från ungdomsskolanknuten
till vuxenanpassad komvux

av

Bengt Jacobson

FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA

Uppsala
Universitetsbibliotek

Blåsenhusbiblioteket

E: kc (P)

KOMMUNAL
VUXENUTBILDNING
1965-1984

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
ÅRGÅNG LXXIV 1994 VOLYM 175
UNDER REDAKTION AV STIG G NORDSTRÖM

KOMMUNAL
VUXENUTBILDNING
1965 – 1984

Från ungdomsskolanknuten
till vuxenanpassad komvux

av

Bengt Jacobson

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA

Redaktör: Docent Stig G Nordström

Adress: Box 2056, 750 02 Uppsala

Telefon: 018 - 51 05 50

Postgiro: 5 80 01 - 9

Medlemsavgift: 100 kr

Tidigare utgivna volymer kan beställas och i mån
av tillgång expedieras från ovanstående adress.

Utgiven med ekonomiskt stöd från Skolverket

© Bengt Jacobson och Föreningen för svensk undervisningshistoria

ISBN 91-85130-47-8

ISSN 0347-8461

Reprocentralen HSC, Uppsala 1994

Innehållsförteckning

Förord	7
Inledning	9
1. Komvux i initialskedet	13
Efterkrigstidens skolreformer	13
Kompetensgivande vuxenutbildningar före 1967	14
Förslag och beslut om komvux 1965–1967	16
Komvux och andra utbildningar	18
2. Behov av och förslag till vuxenanpassning av komvux	21
Målgrupper	21
Studiehinder	22
Ekonomisk-sociala stödåtgärder	24
Gränsdragning mot andra utbildningar	25
Likheter och olikheter	25
Inställning till komvux	27
Kursdeltagare i komvux under 1970-talet	28
Studieskäl	28
Undervisningens utformning	31
Studieavbrytare	32
Krav på resurser – Nya resurser	33
3. Vuxenanpassning av utbildningens struktur	37
Grundutbildning för vuxna (grundvux)	37
Yrkesinriktad utbildning i komvux	40
Teoretiska ämnen i grund- och gymnasieskolkurser	43
Bakgrund till förslag om förändrad linje- och ämnesstruktur	43
SÖ:s förslag till linje- och ämneskonstruktion inom komvux	48
Försöksverksamhet i anslutning till SÖ-förslaget	53

4. Läroplan för kommunal vuxenutbildning	57
Komvuxutredningen	57
En utredning med komvux i centrum	57
Huvuddragen i utredningens förslag till ändrad struktur	59
Resurser till komvux	62
Lvux 82	63
Införande av Lvux 82	64
Kompletteringar av Lvux 82	66
Slut- och avgångsbetyg	68
Lvux 82 fullbordad – Lagstiftning om vuxenutbildning	70
5. Kronologisk sammanfattning	73
6. Efterskrift	79
Administrativa förändringar rörande utbildningens bedrivande	80
Ändrad behörighet för högre studier	80
Kopplingen av komvux till gymnasieskolan	81
Förändringar av gymnasieskolan 1991	81
Förändringar av Komvux 1991	82
Förändring av gymnasieskolan 1993	84
Förändringar av Komvux 1993	86
Noter	87
Förkortningar	93
Linjer i gymnasieskolan (1981–1982)	96
Källor och litteratur	97

Förord

Föreningen för svensk undervisningshistoria utger som årsbok nr 175 f undervisningsrådet Bengt Jacobsons arbete "Kommunal vuxenutbildning 1965–1984", vilket dokumenterar en verksamhet som ligger betydligt närmare nutiden än innehållet i de flesta tidigare volymerna i årsbokserien.

Bengt Jacobson har spelat en central roll för uppbyggnaden och utvecklingen av den kommunala vuxenundervisningen i landet under 20 år. De data och erfarenheter han presenterar i sitt arbete är en värdefull kunskapsöversikt över den i ett internationellt perspektiv tämligen unika företeelse som den svenska kommunala vuxenutbildningen utgör. Utöver det rent utbildningshistoriska värdet bör hans skrift också kunna ses som ett viktigt bidrag till den fortsatta kompetensuppbyggnaden och utvecklingen av den kommunala vuxenutbildningen i vårt land.

Föreningen tackar Skolverket, som genom anslag för tryckningen möjliggjort utgivningen av denna volym i årsboksserien.

Årsboksredaktören

Inledning

När kommunal vuxenutbildning infördes 1967 var det formellt en ny skolform. Utformningen påverkades emellertid i hög grad av den verksamhet som staten – om än i begränsad omfattning – och vissa studieförbund bedrivit. Initialt präglades således komvux av kompletteringsstudier, men snart nog kom den överbryggande utbildningen med utjämning inom och mellan generationerna att väga tyngre.

Vuxna som fått minst utbildning skulle av rättviseskäl ges en andra chans. För att uppnå detta mål måste kursutbudet prioriteras i en annan ordning än tidigare och en innehållslig anpassning ske med hänsynstagande till vuxnas livs- och yrkeserfarenhet. En jämnare geografisk spridning krävdes jämte ekonomisk-sociala åtgärder. Komvux var från början starkt ungdomsskolanknuten. Egentligen var det endast i två avseenden komvux väsentligt avvek, nämligen beträffande det starkt reducerade antalet undervisningstimmar (UT) och koncentrationsläsningen.

Behovet av vuxenanpassning förutsatte en ökad frigörelse från ungdomsskolan. Det begränsade antalet UT förutsatte i sin tur en ändrad kursplankonstruktion. Kursplanen delades på grund- och fördjupningsdel. Även resursmässigt krävdes en förstärkning. Från början utgick man från att komvux skulle organisatoriskt knytas till högstadie- eller gymnasieskolenheter. Undervisningen skulle i första hand bedrivas på fritid. Utvecklingen gick dock mot allt mer dagundervisning ofta i kombination med heltidsstudier. Denna tendens förstärktes i tider av arbetslöshet.

Ett led i frigörelsen var inrättande av lärartjänster i huvudsak för komvux och tillkomsten av allt fler egna skol-

enheter. Sambruket av lokaler fortfor dock, speciellt beträffande den yrkesinriktade utbildningen, vilket ledde till införande av delmoments- och modulkurser. Efter 15 år var tiden mogen för en särskild läroplan för komvux, Lvux 82, och en vuxenutbildningslag två år senare. Utvecklingen inom komvux skedde i ett hektiskt tempo.

Flera utredningar berörde vuxenutbildningen och därmed även komvux. Det dröjde dock avsevärd tid innan en utredning med komvux i centrum tillsattes. Komvux hade tillkommit efter ett förslag från 1960 års gymnasieutredning. De följande åren var främst LO och TCO pådrivande, medan från 70-talets mitt SÖ mot bakgrund av sina uppföljningsundersökningar tog en rad initiativ, vilka sedan vidareutvecklades av Komvuxutredningen. Riksdagen fick sig propositioner förelagda i stort sett varje år, vartill kom den sedvanliga behandlingen i budgetpropositionerna.

Tillkomsten av komvux mottogs inte enbart positivt. Utredningen hade 1965 i första hand satsat på fler statliga skolor för vuxna, SSV, vilka inte uppfattades som besvärande varken för folkbildningen eller gymnasiet. Så gjorde däremot komvux. Såväl folkhögskolorna som studieförbunden kände verksamheten inom kommunal vuxenutbildning som intrång och försvarade sina revir. I SÖ svarade folkbildningsroteln för då befintlig vuxenutbildning – med undantag för AMU – och dit fördes dessa frågor. SÖ i övrigt ägnade dem föga intresse och slog vakt om materiella och personella resurser för ungdomsskolans räkning. Även i departementet fanns motsvarande motstånd, tills vuxenheten fick en förstärkt ställning. Denna konkurrenssituation präglade förhållandena under 1970-talet och var ett hinder på vägen mot en vuxenanpassning.

Sverige är ett befolkningsmässigt litet land. De som är engagerade centralt inom en sektor i samhällslivet känner ofta varandra och i såväl utredande som beslutande sammanhang deltar under en tidsperiod i stor utsträckning samma personer. Detta ger en kontinuitet i utvecklingen men måhända även orimligt stort inflytande för ett be-

gränsat antal människor. Ofta är det handläggare i en central position, som kan påverka ett ärende på flera nivåer, vilket också belyses med ackuratess beträffande komvux.

I föreliggande undersökning redovisas bakgrunden till de olika besluten och hur de förberetts, antingen på tjänstemannanivå eller i parlamentariska utredningar, ofta frampressade av olika intressegrupper, innan förslagen behandlades av regering och riksdag.

Beslutens genomslagskraft lokalt är olika. Det kan bero på olika förutsättningar i landets kommuner men också på ansvariga skolpolitiker och skolledares och lärares intresse att nå resultat. Av största betydelse, framför allt under tiden fram till att komvux konsoliderat sin ställning i och med Lvux 82 och vuxenutbildningslagen, har komvuxskolledarnas stora insatser varit. Successivt förbättrade resurser ökade möjligheterna. Ett stöd var uppenbarligen den nära och direkta kontakt, som upprätthölls mellan berörd byrå i SÖ och skolledarna. Sedan den statliga skolförvaltningen omstrukturerats 1982 reducerades denna informationsverksamhet.

Föreliggande skrift, som förelåg färdigskriften i februari 1993, har som syfte bl a att redovisa hur en ny skolform, kommunal vuxenutbildning, växte fram. Det dröjde dock endast till slutet av 1980-talet, innan de allmänna förutsättningarna för undervisningens bedrivande ändrats på ett genomgripande sätt. Ånyo framfördes krav på samordning av utbildning av ungdomar och vuxna, bl a av besparingsskäl. Förändringarna under 1990-talet ledde till att den kompetensgivande vuxenutbildningen på nytt blev ungdomsskolanknuten i väsentliga avseenden. Sedan riksdagen i december 1993 beslutat i anledning av prop 1992/93:250 finns det anledning att i en kort efterskrift redovisa, vad som hänt efter 1982 och fram till upphävandet av Lvux 82.

Lund i december 1993.

Bengt Jacobson

1. Komvux i initialskedet

Efterkrigstidens skolreformer

Skolväsendet karaktäriserades före 1950-talet av ett parallellskolsystem. Endast under den obligatoriska folkskolans fyra första år undervisades den övervägande delen av årskullen gemensamt. Därefter skedde successiva övergångar till olika frivilliga skolor, främst realskolan och flickskolan. Samhällets omdaning krävde emellertid en förlängd utbildning för alla samtidigt som hushållens standard ökade snabbt, vilket bland annat medförde en kraftig efterfrågan på utbildning utöver folkskolan.

Redan under krigsåren utreddes skolans framtida utformning och 1946 tillträdde Skolkommissionen. Dess förslag utmynnade i en nioårig enhetsskola, från 1962 benämnd grundskola. Redan 1949 inleddes en försöksverksamhet i 14 av landets 1037 kommuner (1/1 1952). Några nya realskolorter inrättades inte därefter, men befintliga byggdes ut.¹ När riksdagen 1962 beslöt att grundskolan skulle införas, gick redan hälften av landets 13-åringar i enhetsskola och i övriga kommuner återfanns ungefär 50 procent av årskursen i real- och flickskolor. Tio år senare gick i princip hela årskullen i grundskolans åk 9.²

Samtidigt expanderade gymnasiet. Vid krigsslutet fanns allmänna gymnasier på 62 orter, 1956 på 93 och 1961 på 120. Fackgymnasier, ekonomiska och tekniska, fanns 1946 på ett tiotal orter, 1956 på dubbla antalet. Av årskullen gick fem procent i gymnasium 1946 men 30 procent 1970.³ Sedan huvuddelen av utredningsarbetet rörande den obligatoriska skolan genomförts, startade 1960 års gymnasieutredning sitt arbete. Parallellt med denna arbetade

fackskolutredningen, som behandlade ett förslag av 1957 års skolberedning om tvååriga teoretiska linjer. Senare kopplades de båda utredningarnas förslag samman av riksdagen.⁴ Förutom strukturella förändringar föreslogs att det gymnasiala stadiet skulle planeras för 85 procent av årskullen, 30% i gymnasiet, 20% i fackskolan och 35% i yrkesskolan. Under 1950-talet hade den kommunala yrkesskolan expanderat, även om deltidskurserna fortfarande dominerade.

Den närmast explosiva expansionen av ungdomsskolan ledde till en betydande utbildningsskillnad mellan de yngre i samhället och majoriteten äldre, av vilka flertalet endast genomgått sex- eller sjuårig folkskola. Samtidigt fick ungdomarna tillgång till ett olika stort smörgåsbord beroende på i vilken kommun de bodde. Särskilt grundskolan men också gymnasiet och fackskolan hade en otvetydig storstadskaraktär. Med det stora urvalet av linjer och ämnen krävdes ett mycket stort elevunderlag, som fanns endast i ett mindre antal kommuner. De som behövde genomföra kompletteringar fick göra dessa i efterhand.

Kompetensgivande vuxenutbildningar före 1967

Även om många vuxna endast redovisade en förhållandevis kort skolgång, behövde det inte innebära att de saknade ytterligare skolning. Den kunde vara av informell natur och grunda sig på arbetslivserfarenhet men också genomgåna kurser av olika slag. Av stor betydelse har därvid studieförbundens arbete varit. Ofta har de varit pionjärer på olika områden. Sålunda var det några studieförbund, Folkuniversitetet, Medborgarskolan och TBV, som startade kvällsgymnasier på ett 30-tal orter. Hit sökte sig oftast välutbildade, som behövde komplettera för uni-

versitets- och högskolestudier. Verksamheten ägde rum utan särskilda statsbidrag fram till 1963.⁵

Även folkhögskolorna erbjöd sedan hundra år tillbaka längre och kortare kurser utan krav på speciella förkunskaper. Även om centralt fastställda läroplaner inte förekom, kunde behörighet för högre studier erhållas.

Ej heller arbetsmarknadsutbildningen (AMU) krävde formella förkunskaper. Däremot användes centralt fastställda tim- och kursplaner. Tillträde till utbildningen bestämdes av AMS, som också medgav utbildningsbidrag. AMU är således ett arbetsmarknadspolitiskt instrument. Redan på 1930-talet hade landstingen startat centrala verkstadsskolor för arbetslösa. Från slutet av 1950-talet utvecklades AMU kraftigt.

Den formellt kompetensgivande vuxenutbildningen var på olika sätt anknuten till ungdomsutbildningen. Man talade om "begåvningsreserven" som gavs möjlighet att i snabbare takt än normalt klara av sina studier. Detta skedde redan tidigare inom det reguljära gymnasiet i Lund och Uppsala, där treårig studiegång erbjöds som tvåårig. Innehållsmässigt avvek den tvååriga föga från den treåriga. Ett steg i avvikande riktning hade man däremot tagit i Hvilans specialgymnasium, där man avlade studentexamen med naturvetenskaplig inriktning. Tekniska skolor, t ex Hässleholm, Katrineholm, Örnsköldsvik rekryterade vuxna från stora delar av landet. I den 1965 - försöksverksamhet inledd 1963 - inrättade fackskolan, vilken ersatte skiftande skolor som flickskolan och, främst, tekniska skolor, reserverades en fjärdedel av platserna för vuxna. Denna kvot utnyttjades dock inte. I den kommunala yrkesskolan, som expanderade kraftigt från 1950-talets mitt, anordnades i huvudsak deltidskurser, dit yrkesverksamma rekryterades.

För vuxna specialinriktad utbildning avsåg mestadels kompetenskomplettering för högre studier. Statens aftonskola, som tillkom 1938, erbjöd dock såväl real- som studentexamen. Vid sidan av de c 30 kvällsgymnasierna

inrättades 1955 Statens kompletteringsgymnasium. Året därefter tillkom Statens skola för vuxna i Norrköping (SSVN), som byggde på brevstudier och kortare sammandragningar vid skolan. Ytterligare en skola inrättades i Härnösand (SSVH).⁶

Förslag och beslut om komvux 1965–1967

Skolreformerna ökade snabbt utbildningsklyftorna. Behovet av kompletteringsmöjligheter växte. De möjligheter som fanns var olika utformade och starkt koncentrerade till ett mindre antal större tätorter. För många var brevstudier enda möjligheten. Åtgärder behövdes för en utökad kompetensgivande utbildning.

Eftersom utbildningen skulle ge samma kompetens som ungdomar erhöll enligt Lgr, Lgy och Lfa, tillsattes ingen särskild utredning utan uppgiften överlämnades till 1960 års gymnasieutredning. Denna stora utredning hade arbetat sedan 1960 och såg knappast med entusiasm på sitt avslutande arbetsfält. Ordföranden, SÖ:s generaldirektör, hade lämnat utredningen för att i SÖ leda arbetet med genomförandet av grundskolan, fackskolan och det integrerade gymnasiet. Även sekreteraren fick nya uppdrag. Chefen för KÖY övertog ledningen av en "trött" utredning. Arbetet präglades knappast av fantasi och nytänkande.⁷

Den kompetensgivande vuxenutbildningen skulle främja framstegstakten i svensk ekonomi och förse arbetsmarknaden med väl utbildad arbetskraft. Det oaktat dominerade de kompletteringsstuderande. Bindningen till ungdomsskolan var också odiskutabel. Dess linjesystem följdes men undervisningen var delvis annorlunda utformad.

Ämneskurser, koncentrationsläsning, omfattande hemarbete och reducerat antal lektioner förblev vid det gamla. Lokaler, lärare och skolledare var gemensamma med ung-

domsskolan. Detta förutsatte även i fortsättningen övervägande fritids- och kvällskurser. Ytterligare ett skäl till en sådan organisation var att man kunde begränsa produktionsbortfallet.

Något läroplansarbete utfördes inte. Huvuddragen i utredningens förslag var inrättandet av ytterligare tre SSV, i Borlänge, Borås och Kalmar, till vilka ledamöter i utredningen hade anknytning. Vidare skulle kvällsgymnasierna dels omfatta även grundskolutbildning, dels kommunaliseras. Det betydde dock inte att kommunerna skulle vara skyldiga att anordna kommunal vuxenutbildning ("lokal vuxenutbildning").

Större delen av yrkesskolkurserna anordnades på deltid med yrkesverksamma deltagare. Med den sammansättning GU 60 hade fått, var intresset för en sammankoppling av deltidskurser i yrkesämnena och deltidskurser i allmänna ämnen synnerligen begränsat. Läget blev ett annat då 1963 års yrkesutbildningsberedning (YB) behandlade yrkesutbildningen inom ramen för den blivande gymnasieskolan.⁸ Heltidsutbildningarna kom att ingå i gymnasieskolan, på g-orterna som tvååriga linjer och på andra orter som s k specialkurser, medan deltidskurserna fördes till komvux. Som ett resultat av utredningarna fattade riksdagen beslut 1967.⁹ En uttalad tanke var att inte utöka den sammanhängande ungdomsutbildningen utan satsa på återkommande utbildning (ÅU).

Komvux skulle anordnas enligt läroplanerna för grundskolan, fackskolan och gymnasiet samt enligt tim- och kursplanerna för yrkesskolans deltidskurser. Regeringen fastställde högsta antal tillåtna undervisningstimmar (UT) i varje ämne. Lägsta antal deltagare i kurs skulle vara 12. Departementschefen tänkte sig en lösning av lärar- och läromedelsfrågan genom att utnyttja radio/TV. Det statliga TRU etablerades. Någon större framgång blev det inte. Några nya SSV inrättades inte. Kommunerna blev inte skyldiga anordna komvux, eftersom det kunde uppfattas som om komvux vore angelägnare än folkbildningsarbe-

tet. Omfattningen av komvux begränsades inte, men kursutbudet skulle styras genom att SÖ medgav inrättande av komvux i en kommun och länskolnämnden vad för slags kurser, som fick anordnas.¹⁰ Vanligtvis anordnades grundskolkurser på högstadieorter och gymnasiekurser på g-orter och yrkeskurser på orter med yrkesskola.

Komvux och andra utbildningar

Komvux' tillkomst mottogs inte odelat positivt.¹¹ Studieförbunden hade svarat för kompletteringsutbildningen i kvällsgymnasierna, som erhöll statsbidrag först år 1963. Nu kommunaliserades deras skapelse. En stor del av yrkesdeltidskurserna ansågs vara av "hobbykaraktär", vilka hade sin motsvarighet inom studiecirkelverksamheten. Komvuxkurser och cirklar bedrevs inte på samma villkor. Även en rad allmänna ämnen, inte minst olika språk, bedrevs både i komvux och av studieförbunden. De olika kontaktytorna var inte sällan konfliktytor. Bildningsförbundet upptäckte konkurrenssituationen och blev tveksamt till komvux' utbyggnad. Detta tog sig olika uttryck. Som exempel kan nämnas att förbundets representant i SÖ:s pedagogiska nämnd drev en linje innebärande att olika verksamheter och anslag till de lokala utvecklingsblocken skulle omfatta alla vuxenutbildningar. Denna inställning medförde att tid och kraft ödslades på formella samordningsfrågor.

Även folkhögskolorna berördes av komvux. Folkhögskolornas struktur hade ändrats och en betydande volym utgjordes av korta kurser, ofta i direkt samverkan med studieförbunden. Principen att eleverna skulle bo på skolornas internat naggades alltmera och på allt fler orter anordnades sk dagfolkohögskolor, som utsatte komvux för konkurrens, eftersom behörighet för högre studier erhöles med mera begränsad studieinsats än i komvux. Någon centralt fastställd tim- och kursplan fanns inte heller.

Kontakterna mellan AMU och komvux var mera av organisatorisk-teknisk natur. Vissa kurser, som krävde begränsade lokal- och utrustningsresurser i komvux kunde erbjuda plats åt kursdeltagare med utbildningsbidrag. Däremot visade det sig svårare att låna lokaler av AMU för komvuxkurser.

Inte heller förhållandet till ungdomsskolan var problemfritt. Det hävdades att vissa komvuxkurser bedrevs parallellt med utbildningar i gymnasiet, en "myt" som odlades under hela 1970-talet. SÖ var förhållandevis negativt till den föreslagna vuxenutbildningen. Man beförde att en konkurrens om tillgängliga resurser, inte minst lärare och lokaler, skulle uppstå. SÖ accepterade tolv som lägsta kursdeltagarantal, vilket kan jämföras med gymnasiets åtta och studiecirkelarnas fyra jämte cirkelledare. Kompetensgivande utbildning, med undantag för AMU, hade behandlats med "vänster hand" i SÖ. Ensam företrädare för övriga vuxenstudier fram till år 1972, då en vuxenavdelning (V) inrättades, var folkbildningsroteln (F). Denna "folkbildningens förlängda arm inom SÖ" betraktades av många inom SÖ som en främmande fågel. Dess verksamhet avvek från övriga byråers och F-byrån var lokalmässigt avskild från SÖ i övrigt, placerad i en gammal patriciervåning. Till denna överlämnades emellertid flertalet vuxenfrågor, medan SÖ i övrigt ägnade sig åt ungdomsskolan. Det var därför naturligt att även ansvaret för yttrandet över Gymnasieutredningens förslag vad gällde kompetensgivande vuxenutbildning överlämnades till F-roteln. Grundtanken i remissyttrandet var, att eftersom folkbildningen dittills svarat för stora delar av vuxenundervisningen, borde den ligga kvar där. SÖ i övrigt instämde bl a med samhällets begränsade resurser för ungdomsskolan som skäl. SÖ förordade ingen ny vuxenutbildningsorganisation. Brevstudier och SSV borde vara alternativet till studiecirklar och folkhögskolor.

Bildningsförbundet instämde i SÖ:s yttrande. Folkbildningen med sin politiska och folkrörelseanknytning hade

en stark ställning i samhället och i SÖ. ABF som dominerade bildningsförbundet samverkade ofta med LO vid utformandet av olika yttranden, vilket gav ytterligare tyngd. Många riksdagsmän hade anknytning till någon folkhögskola och vissa studieförbund hade kontakter med politiska partier. Komvux hade den kommunala skolstyrelsen att luta sig mot, men denna hade också ansvaret för ungdomsskolan och ibland även ansvaret för de kommunala bidragen till studieförbunden.

2. Behov av och förslag till vuxenanpassning av komvux

Målgrupper

Tillkomsten av komvux innebar till en början inte någon förändrad syn på vilka som borde beredas plats i utbildningen. Liksom tidigare kompetensgivande vuxenutbildning vände man sig till dem som behövde komplettera för behörighet till högre studier. Komvux skulle också främja framstegstakten i den svenska ekonomin och hjälpa företagen att få kvalificerad arbetskraft.¹²

Som i all utbildning var det de som redan hade en förhållandevis god utbildningsgrund som först tog vara på de nya möjligheterna. Dessa gruppers krav och behov blev avgörande för kursutbudets sammansättning och undervisningens utformning. LO och TCO vände sig mot detta "serviceinriktade" kursutbud, som var en konsekvens av de kompletteringsstuderandes dominans. De fackliga organisationerna ansåg att ett fördelningspolitiskt synsätt i stället borde prägla komvux. I första hand borde de som tidigare gått miste om utbildning ges en "andra chans". I ett antal rapporter redovisade LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildningsfrågor (LOVUX) sin syn på hithörande frågor.¹³ Såväl studieförbunden som komvux borde inriktas på "prioriterade" grupper. LOVUX sammanfattade sina skäl för vuxenutbildningen. Den skulle leda till ökad jämlikhet inom och mellan generationerna, social rättvisa, kulturdelaktighet, personlig utveckling, medverka till en

stärkt ställning i arbetslivet och bättre förutsättningar för deltagande i samhällets allmänna utveckling.

I en gemensam skrivelse till regeringen framförde LO och TCO sina synpunkter.¹⁴

Redan vid riksdagsbehandlingen 1967 om vuxenutbildningen påtalades att ingen utredning behandlat de vuxnas speciella situation, utbildningsbakgrund, syfte med studierna och studieförutsättningar.¹⁵

SVUX framförde liknande synpunkter. Överbryggande utbildning borde prioriteras liksom vuxna med sämst utbildning, de särskilt utsatta och handikappade.¹⁶

Riksdagen uttalade 1971 att även komvux borde mera målmedvetet inrikta sig på dem som bäst behövde utbildningen.¹⁷ Detta allmänna uttalande följdes senare av mera preciserade beslut.

Studiehinder

Förutsättningarna att uppfylla de fördelningsspolitiska målen var olika i de olika vuxenutbildningarna. Studiecirkelarna hade av tradition de bästa förutsättningarna, men även dessa hade svårigheter att rekrytera de minst studiebenägna. För att lyckas krävdes en ändrad struktur.

FÖVUX föreslog att de mest prioriterade målgrupperna skulle aktivt rekryteras genom uppsökande verksamhet och ges speciellt stöd.¹⁸ Ett första steg hade redan tagits av riksdagen då den medgivit extra resurser till s k priocirklar 1970.¹⁹ Den uppsökande verksamheten, som i huvudsak kom studieförbunden till godo, behandlades av riksdagen bl a 1971, 1973 och 1975.²⁰ Den uppsökande verksamheten skulle ombesörjas av de fackliga organisationerna på arbetsplatserna och av studieförbunden i bostadsområdena. Enligt departementschefen skulle dock information ges även om andra vuxenutbildningar.

Medan främst studieförbundens rekrytering av prioriterade målgrupper gavs resurser för information riktad till enskilda personer, var komvux hänvisad till kollektiv information i form av prospekt och annonser.

Även i komvux skulle socialt och utbildningsmässigt eftersatta grupper prioriteras.²¹ Redan 1971 konstaterade riksdagen att för många vuxna fanns en rad studiehinder. LO och TCO utgick från individernas sociala situation vid avgränsningen av dem som i första hand borde komma ifråga. Många studieovana saknade självkänsla, varför möjligheten att få studera i en miljö, som man inte kände sig främmande för, var betydelsefull. U 68 konstaterade att äldre studerande, framför allt de hemarbetande, var avståndskänsliga och att många utan studievana upplever en rad – verkliga eller inbillade – hinder.²² Redan i sitt yttrande 1965 hade LO framhållit, att de vuxna inte skulle vara beroende av vilka kurser som erbjöds. Valfrihet skulle tillskapas och "närhetsvalet" inte bli dominerande. Riksdagen ställde sig bakom kravet på bättre geografisk spridning.²³

Hithörande problem togs upp av SÖ i en skrivelse (1974) till regeringen med förslag om ett nytt resurstilldelnings-system.²⁴ Förslaget innebar bl a att antalet UT per termin skulle relateras till antalet kursdeltagare. Vidare skulle kommunen – inte som tidigare länskolnämnden – bestämma vilka kurser som skulle anordnas inom den av SÖ givna ramen. SVUX uppmärksammade den regionala obalansen och föreslog en garantiorganisation.²⁵ Efterhand ökade undantagen från kravet på minst tolv kursdeltagare.²⁶ Detta gällde inte minst utanför de större tätorterna, dit komvux tenderade att koncentreras.

Många vuxenstuderande var beroende av att kunna fortsätta sin yrkesverksamhet, svara för skötseln av hem och barn. De kunde inte ägna sig åt studier på heltid. Det stora flertalet kurser anordnades därför som deltidsundervisning, vanligen på kvällstid. Heltidsstudier skrämde de tveksamma enligt FÖVUX. I stället för ett stort, allom-

fattande program anordnades i komvux' ämneskurser som medgav koncentrationsläsning. För att minska tiden i skolan måste en betydande del av arbetet utföras i hemmet, vilket å andra sidan försvårade för dem, som skulle behövt mer lärarledd undervisning.

Ekonomisk-sociala stödåtgärder

LO och TCO påvisade att förverkligandet av de fördelningpolitiska målen förutsatte samhälleliga insatser för att bereda även prio-grupperna möjlighet till mera omfattande utbildning, bl a i komvux. Det gällde att ge de yrkesverksamma rätt till ledighet för studier och ekonomiska möjligheter att bedriva studier i erforderlig omfattning. 1967 års beslut hade byggt på en annan grundsyn, som förutsatte att produktionsbortfallet skulle minimeras.

I kanslihuset utarbetades ett förslag²⁷ som ledde till riksdagsbeslut 1974²⁸ om laglig rätt till ledighet för planerade studier för den som varit anställd minst sex månader eller minst tolv månader under de två senaste åren. Skälig hänsyn skulle tas till anställda och arbetsgivare, men de anställda gavs tolkningsföreträde. Man urskilde tre grupper som skulle komma ifråga i följande ordning. Deltagare i facklig utbildning, i grundskolkurs samt kortutbildade i övrigt. Fackets inflytande var påtagligt och lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen förstärkte detta inflytande.²⁹

De vuxnas ekonomiska situation påverkade även studiebenägenheten. Önskemålen att studera på heltid i komvux växte och fick stöd av LO och TCO. En förutsättning var att de vuxna kunde få inkomstbortfallet täckt. En del kunde med utbildningsbidrag från AMS delta i komvux. FÖVUX och SVUX fann att olika former av

studiestöd erfordrades för såväl deltids- som heltidsstudier.³⁰ Sålunda borde timstudiestöd utgå för deltagare i studiecirklar, dagstudiestöd för deltagare i kortare folkhögskolkurser och särskilt vuxenstudiestöd för deltagare i längre utbildningar, bl a komvux. Studiestödet skulle ersätta inkomstbortfall och till största delen utgöras av bidrag. Utbildningsbidragen hade tjänat som förebild för vuxenstudiestödet,³¹ men eftersom studievalet var friare än i AMU borde en del vara återbetalningsskyldigt. Riksdagens beslut innebar att vuxenstudiestöd kunde utgå till den som förvärvat arbetat minst fyra år.³² Reformen trädde i kraft 1976.

Gränsdragning mot andra utbildningar

Likheter och olikheter

Komvux anknöt framför allt till ungdomsskolan men också till övrig vuxenutbildning, vilket ledde till gränsdragningsproblem. De övergripande målen och kursplanerna i Lgr och Lgy gällde även för komvux. Detta ledde bl a till att man talade om parallellt anordnade likvärdiga utbildningar. Därvid utgick man från studiernas slutmål men bortsåg från vägen dit. Undervisningen i komvux kunde avse enstaka ämnen och kurser såväl som en sammanhängande fullständig studiegång. Studierna i komvux bedrevs på deltid eller heltid. I båda fallen präglades undervisningen av koncentrationsläsning, något som väckte föga anklag i ungdomsskolan.

Antalet lärarledda lektioner måste vara väsentligt lägre i komvux, även om många vuxna önskade ett utökat antal. Därvid skulle även underlaget för studiestöd öka. Ett utökat antal UT varje vecka skulle emellertid försvåra studier i kombination med yrkesarbete. Paradoxalt nog kunde de som behövde hjälp genom lärarledd undervis-

ning slås ut till följd av brist på tid för schemabunden tid i skolan. Sedan den årliga undervisningsvolymen åsatts ett tak, måste antalet timmar i de olika kurserna vägas mot det antal kurser, som kunde anordnas inom den givna timramen.

Genom ett förhållandevis väl tilltaget schablonbidrag räknade man med att ge erforderlig stödundervisning till studieovana och lågpresterande vuxna. Denna extraresurs blev emellertid ofta inte förbehållen dem som bäst behövde stöd. För lärarna var det organisatoriskt lättare att ge alla elever samma volym lärarledd undervisning och på traditionellt sätt lades undervisningen på en nivå som passade den bättre delen av kursdeltagarna.

De materiella resurserna i ungdomsskolan skulle komma även komvux till del. Genom kvällsundervisning undveks tidsmässiga kollisioner vid användandet av gemensamma lokaler, vilket dock inte hindrade att problem mellan lärare uppstod. I början räknade man med att komvux administrativt hörde samman med en ungdomsskolenhet. När gymnasieskolan genomförts kunde teoretiska och yrkesinriktade kurser vara förenade även i komvux. Antalet särskilda komvuxenheter blev allt fler – riksdagen framhöll 1977 att komvux behövde en fastare organisation – men så länge lokaler och lärare utnyttjades gemensamt var komvux i underläge.³³

Inledningsvis skulle timlärare och pensionerade lärare svara för undervisningen.³⁴ En tvåterminers praktisk-pedagogisk utbildning med inriktning mot vuxenutbildning erbjöds.³⁵ SVUX påtalade att komvux borde skilja sig från ungdomsskolan, vilket också borde påverka lärarutbildning och lärartillsättning. En departemental arbetsgrupp, i vilken ingick även företrädare för SÖ, utarbetade förslag om lärartjänster i kommunen, vilka i första hand skulle tillföras komvux.³⁶ Sådana tjänster inrättades fr o m 1975 i allmänna ämnen och 1979 i yrkesämnen.

Inställning till komvux

Behovet av vuxenanpassning blev emellertid alltmera uppenbart när studieovana och korttidsutbildade rekryterades. Studiegrupperna var heterogena vad gällde förkunskaper i och med att korttidsutbildade och kompletteringsstuderande fick samsas i gemensamma grupper.³⁷ Såväl LO och TCO som SAF ansåg att utbildningen i komvux skulle skilja sig från ungdomsskolan. I SÖ hade vuxenutbildningen, trots tillkomsten av en vuxenavdelning (V) 1972, en svag position. Inom V-avdelningen lyckades de olika utbildningarna uppnå en viss balans så länge man kunde undvika att mötas "face to face" i en konkurrenssituation. Folkbildningen hade av tradition en stark ställning i samhället och kunde bevaka sina positioner. Några förmåner tilläts komvux inte tillskansa sig och förhållandet hade i vissa lägen karaktär av "väpnad neutralitet". Arbetsmarknadsutbildningen hade sin starka ställning som arbetsmarknadspolitiskt instrument.

Delade meningar rådde mellan företrädare för ungdomsskolan och komvux. Att undvika "dubbelutbildning" genom att samordna komvux med gymnasieskolan var en uppfattning som hävdades inom skolavdelningen (S) i SÖ. Man befarade också att elever hoppade av gymnasieskolan och återvände till studier i komvux. En SÖ-undersökning visade emellertid att dessa farhågor var betydligt överdrivna.³⁸

Inom utbildningsdepartementet hade gymnasieenheten samma uppfattning som S-avdelningen i SÖ.³⁹ Enligt tilläggsdirektiv till 1976 års GU skulle försöksverksamhet med samordnad utbildning initieras. En sådan anordning förmodades ge rationaliseringsvinster.⁴⁰ Ett år senare framhöll dock regeringen att komvux och gymnasieskolan måste utformas med hänsyn till att det rörde sig om olika målgrupper.⁴¹ Förutsättningarna för vuxenutbildningen, inte minst komvux, att hävda sig i departementet hade förbättrats väsentligt sedan vuxenheten getts samma

status som gymnasieenheten och befolkats med personer som var välbekanta med vuxenutbildningsfrågorna.

Kursdeltagare i komvux under 1970-talet

Studieskäl

Ovan har redovisats vilka vuxna som borde prioriteras inom bl a komvux. Rätt att delta i komvux hade dock även andra, nämligen alla i riket bosatta som uppnådde 16 års ålder vid inträde i grundskolkurs och 18 års ålder i gymnasieskolkurs och som tidigare inte deltagit i motsvarande utbildning. I vissa speciella fall kunde elev i ungdomsskolan samtidigt få delta i komvuxkurs. Den som avbrutit studier i gymnasieskolan fick inte omedelbart intas i komvux.⁴² Behörig att delta var den som hade förutsättningar att följa kursen. Förespråkarna för en fördelningspolitisk utbildningsstrategi framför kompletteringsstudier utgick i första hand från de vuxnas sociala situation. Däremot saknades mera konkret underlag för bedömning av kursdeltagarnas begåvning, studieerfarenhet och yrkesverksamhet, när man talade om behovet av uppläggning och pedagogisk organisation av utbildningen. Man kunde dock konstatera att de vuxenstuderandes studieförutsättningar var genomsnittligt bättre än icke-kursdeltagares och att de var allmänt resursstarkare.⁴³

En rad SÖ-undersökningar gav kött på benen till hjälp i arbetet med en vuxenanpassning av kursstrukturen. I en rapport beställd av 1976 års GU redovisades skolledares, lärares och kursdeltagares uppfattning om verksamheten inom komvux. Denna rapport kompletterades med rapporter av s.k. korttidsförordnade gymnasieinspektörer.⁴⁴

Undervisningen i de yrkesinriktade kurserna ägnades särskild uppmärksamhet sedan systemet med delmoments- och modulkurser börjat införas.⁴⁵ Av drygt 4000 kurser var 65 procent kurser i ämnen på linjer, 11 procent

specialkurser och 24 procent S.Y.-kurser 1976/77. Även invandrares situation i yrkesinriktade kurser 1979 studerades. 43 kursdeltagare, varav 28 kvinnor och 15 män deltog i omfattande intervjuer.

Rapporterna ger dels vissa uppgifter om kursdeltagarna under 1970-talet, dels elevers uppfattning om undervisningen i komvux, dels elevers, lärares och skolledares uppfattning om orsak till studieavbrott, en information av betydelse för det fortsatta läroplansarbetet.

Såväl lärare som kursdeltagare uttalade sig om deltagarnas syfte med studierna. Elever i allmänna ämnen hade som första mål att skaffa kompetens för fortsatta studier (64% i grundskol- och 59% i gymnasiekurser), i andra hand kunskaper för yrkesverksamhet samt i tredje hand att höja allmänbildningsnivån och utveckla personligheten (15% i grund- och 16% i gymnasieskolorna). I de yrkesinriktade kurserna eftersträvade deltagarna i första hand grundläggande yrkesutbildning (70% i dag- och 50% i kvällskurser) och i andra hand fort- och vidareutbildning.

Flertalet kursdeltagare hade inte råd att studera för nöjes skull utan hade en klar målinriktning. Såväl lärare som kursdeltagare upplevde undervisningsgrupperna som mycket heterogena beträffande såväl ålder som yrkeserfarenhet och förkunskaper. Kvinnorna var i majoritet och utgjorde 71 procent i yrkeskurser och 65 procent i teoretiska ämnen. I grundskolkurser på dagtid återfanns såväl många kvinnor, som ville komma ut på arbetsmarknaden eller kunna "hålla jämna steg" med de egna barnen ("generationsöverbryggande") som "unga vuxna" med ofullständig grundskolutbildning.

Deltagarnas medianålder i grundskolkurserna var 35 år och i gymnasieskolans allmänna ämnen drygt 30 år. I yrkeskurserna var 40 procent minst 35 år, 9 procent under 20 år. Yrkeskursdeltagare i åldersgruppen 25–29 år hade i större omfattning än övriga genomgått viss yrkesutbildning tidigare. Den var emellertid av mycket skiftande slag.

De äldre, studieovana hade behov av inskolning. Andelen kortutbildade ökade med högre ålder. Störst var andelen bland kvinnorna. Man klagade över för många yngre i grupperna. Det ansågs viktigt att ha särskilda vuxengrupper, åtminstone i allmänna ämnen. En klar majoritet lärare och deltagare trodde inte att de komvuxstuderande skulle studerat om endast ungdomsutbildningen stått till förfogande. Gymnasieinspektörerna (Gi) upplevde att det åtgick mycket arbete för att harmonisera heterogena grupper. Äldre med en annan motivation, behov av repetition och inriktning på studietekniska övningar, var oftast de som fick anpassa sig.

Flertalet deltagare i yrkeskurser hade yrkeserfarenhet. Hela 39 procent hade arbetat minst tio år och 86 procent minst ett år. Deltagare i teoretiska kurser hade genomsnittligt kortare yrkeserfarenhet. Av deltagarna i yrkeskurser deltog 96 procent endast i en kurs samtidigt. 50 procent yrkesarbetade på heltid, nio av tio män och en tredjedel kvinnor. Sju av tio deltog i högst fem lektioner per vecka, medan en av tio deltog i minst elva, vilket var gränsen för halvtidsstudier. Motsvarande procenttal i teoretiska ämnen var 59 procent i högst fem lektioner och 24 procent i minst elva.

Många invandrare i komvux hade dåliga kunskaper i svenska. De 43 intervjuade fördelade sig på 14 nationaliteter, varav drygt hälften (56%) var finskspråkiga. Av samtliga 43 hade 30 procent bott i Sverige i minst tio år. Kvinnorna hade en genomsnittligt högre tidigare utbildning. Vid kursstarten yrkesarbetade drygt 80 procent. En jämförelse mellan andelen invandrare av totalbefolkningen i landets kommuner och andelen invandrare i kommunernas komvux visade, att andelen invandrarstuderande var lägre. Komvux hade uppenbarligen inte uppmärksammat invandrarna tillräckligt. Språksvårigheterna uppgavs verka avskräckande. Även andra utbildningsanordnare riktade sig till invandrare.

De forskningsprojekt, som bedrevs, gav föga ledning till hur "vuxenanpassning" av undervisningen i praktiken kunde ske. Man konstaterade emellertid att vuxna var en så heterogen grupp att "vuxenanpassning" inte var något entydigt.

Undervisningens utformning

Många kursdeltagare uppgav att man inte diskuterade vuxnas studiebehov och situation. De ansåg sig inte heller kunna eller behöva delta i planeringen. De äldre kände från sin egen skoltid bara till "katederundervisning" och hade lätt att acceptera den gamla lärarrollen. Planeringen borde lärarna sköta. Även om lärarna ansåg, att eleverna i större eller mindre omfattning deltog i planeringen, föreföll uppläggningsen av undervisningen föga avvika från den i ungdomsskolan. Lärarna ansåg sig ha svårt att "hinna med kursen", dvs lärobokens innehåll. Studietakten blev därför alltför pressad. Av lärarna ville 2/3 och av eleverna 1/3 utöka antalet UT i kurserna. I motsättning till tanken bakom schablonbidraget utnyttjades det i en del kommuner till att utöka antalet UT för alla kursdeltagare. Eleverna ansåg hemuppgifterna i framförallt de allmänna ämnena vara alltför omfattande, även om dessa under komvux hela tillvaro varit en förutsättning. Problemen var väsentligt mindre i yrkesutbildningarna.

Enligt lärarna men inte enligt kursdeltagarna anpassades innehållet i allmänna ämnen till de vuxnas behov och yrkeserfarenhet. I yrkeskurserna var man däremot överens om att övningsuppgifter med anknytning till deltagarnas yrkeserfarenhet valdes.

I de allmänna ämnena dominerade den lärarledda undervisningen. Lärarna gav sig inte tid att variera undervisningen. Ofta ledde bundenheten till läroboken till "korvstoppling". En tiondedel av lektionerna användes för skriftliga prov, som skulle ligga till grund för betyg-sättningen.

Komvuxstudierna upplevdes positivt av nästan samtliga lärare och kursdeltagare. Även skolledarna var i huvudsak (81%) nöjda. Det förelåg dock ibland svårigheter att få disponera lokaler, vilket försvårade ett acceptabelt dagschema för komvux. Ungdomsskolan utnyttjade gärna komvux som "buffertunderlag" för lärartjänster. Det upplevdes av lärarna som en förmån att få arbeta i komvux, varför man lät ungdomsskolans lärare "så rättvist som möjligt" få dela på komvuxtimmarna. Detta var också ett skäl till att inte inrätta tjänster i kommunen. Planeringen i komvux påverkades negativt av dessa administrativa arrangemang.

Studieavbrytare

Liksom i övriga former av vuxenutbildningen lämnade många studierna oavslutade. Avbrottsfrekvensen var högst i kvällskurser och lägst i yrkeskurser, i vilka gruppklimatet var bra. I kurser med stort antal deltagare reducerades hänsynen till de enskilda deltagarna och de svagare slogs ut. Många invandrare hade språksvårigheter. Försök med särskilda invandrarklasser genomfördes, men resultatet upplevdes inte odelat positivt.

Skolledare, lärare och kvarvarande elever redovisade en relativt samstämmig uppfattning om orsakerna till avbrott. Kursdeltagarna i allmänna ämnen på gymnasiestadiet avvek dock påtagligt i vissa fall. Medicinska och sociala skäl vägde tungt (SL 32%, L 25%, Kd i gr 30% och i gy a ä 22%), medan de ekonomiska skälen vid denna tidpunkt, efter tillkomsten av vuxenstudiestöd, var mindre frekventa (SL 20%, L 33%, Kdgr 18% och Kdgy a ä 12%). Sättet att genomföra undervisningen, kursinnehåll och elevernas bristande studieförutsättningar, var kanske det viktigaste skälet (SL 17%, L 33%, Kdgr 31% och Kdgy a ä 50%). Här kan man befara att lärarna mera avsåg bristande studieförutsättningar i form av otillräckliga förkunskaper, medan kursdeltagarna var kritiska mot undervisningens genom-

förande. Allmänt kan konstateras, att avbrotten i yrkeskurserna var få. Uppgifter rörande dessa kurser ingår inte i ovanstående material.

Enligt skolledarna förekom det i 78 procent av kommunerna att svaga elever, som var på väg att avbryta studierna gavs stödundervisning. I 63 procent av kommunerna förekom det att berörda elever flyttades över till en annan kurs. Hur frekventa åtgärderna var i resp kommuner framgick inte och 75–90 procent av de kvarvarande kursdeltagarna uppgav att inga åtgärder vidtagits till de avhoppades stöd och hjälp. Särskilda åtgärder vidtogs för invandrare som enligt lärare i gr (32%) och i gy a ä (41%) och i yrk (11%) gavs stödundervisning. Av kursdeltagarna ansåg 27 procent att invandrare fått särskild hjälp medan 25 procent hävdade motsatsen.

I yrkeskurser kände invandrarna själva knappast till att det fanns möjlighet att få extra stöd. Endast en av tio hade fått stöd. Än mera uppseendeväckande var att inte alla lärare hade vetskap om möjligheter till stödåtgärder. Ett uttalande – oavsett hur representativt det var för lärarna – kan omnämnas. "De svaga sorterar ut sig själv – kommer inte efter ett tag."

Schablonbidraget skulle inte minst ge individuell stöd- undervisning. Lärarna (i gr 39%, i gy a ä 17% och i yrk 65%) angav att ingen kursdeltagare fått stödundervisning. Skolledarna i hälften av kommunerna uppgav att stöd- undervisningen schemalades från början under hela kursen i stället för att fördelas efter individuella behov. Av lärarna ansåg ungefär en tredjedel att stödet var schema- lagt men två tredjedelar att så inte var fallet. Gymnasie- inspektörerna påtalade brister i prövningen av individu- ella behov speciellt i större kommuner.

Krav på resurser – Nya resurser

Av uppföljningsrapporterna framgår att undervisningen i komvux upplevts positivt av de elever som fullföljt sin

utbildning. Ett uttalande 1976 gav syn för s ägen, "Vuxenutbildning är en av de bästa reformer som genomförts." I stort var elever och lärare överens om att komvux fungerade bra, men att vissa förbättringar borde genomföras. Sålunda ställdes krav på erforderlig tillgång på lokaler, ökat antal UT, ändrade bestämmelser för kursstart, bättre anpassning av kursutbudet. Vad gällde studiesituationen påtalade en del kursdeltagare för snabb studietakt, för många prov, bristande hänsyn till vuxnas studiesituation.

De forsknings- och utvecklingsarbeten rörande komvux som redovisas i Eklunds översikt gav föga underlag för arbetet med utbildningens "vuxenanpassning". SÖ hade därför att genomföra bearbetningar av SCB's statistik och intervjuundersökningar med de brister det innebär. Undersökningarna gav dock en väsentligt konkretare bild av förhållandena än allmänt tyckande.⁴⁶

Redan 1971 uttalade riksdagen att komvux skulle satsa på dem som bäst behövde utbildning.⁴⁷ En ökad rekrytering förutsatte förutom ekonomisk-sociala åtgärder bl a en bättre geografisk spridning, ett till de prioriterade grupperna anpassat kursutbud, en undervisning, som tog hänsyn till vuxnas erfarenhet, intresse och behov, samt stöd åt studieovana genom extra handledning med hjälp av schablonbidraget. I komvux' kursutbud skulle företräde ges i nedan angiven ordning åt grundskolkurser, yrkeskurser och gymnasieskolkurser i allmänna ämnen. Vidare skulle tillgången till utbildningarna spridas bättre. För att underlätta uppnåendet av dessa mål ställdes nya resurser till förfogande. En rad undantag från kravet på tolv deltagare i kurserna genomfördes, möjligheten att inrätta särskilda komvuxenheter förbättrades och lärartjänster, som till största delen skulle utnyttjas i komvux, tillkom. Schablonbidraget höjdes kraftigt för grundskolkurser. Däremot blev den individuella uppsökande verksamheten av mindre betydelse för komvux. Rätt till ledighet för studier och det särskilda vuxenstudiestödet kom emellertid komvux till godo.

Ovannämnda åtgärder underlättade organisatoriskt, socialt och ekonomiskt för korttidsutbildade och studieovana vuxna att delta i kompetensgivande vuxenutbildning. En lösning av pedagogisk-organisatorisk vuxenanpassning återstod emellertid. En alltför nära anknytning till ungdomsskolan, t ex betygssättning och undervisningsmetoder, trots skilda förutsättningar bl a i form av undervisningstid (antal UT), förkunskaper, koncentrationsläsning, deltidstudier, försvårade en vuxenanpassning.

Kursinnehåll och utbildningens struktur krävde en genomgripande förändring och detta arbete präglade framför allt SÖ:s verksamhet från 1970-talets mitt. Betydelse hade några utredningar, främst SVUX II, men också KK.

3. Vuxenanpassning av utbildningens struktur

Grundutbildning för vuxna (Grundvux)

Redan 1971 uttalade riksdagen att komvux borde utformas så att de kurser, som i första hand passade dem som bäst behövde utbildning, gavs en större volym. Företrädere skulle ges åt grundskolkurser och därtill skulle yrkeskurser anordnas framför gymnasieskolans allmänna ämnen.

Det visade sig att det fanns vuxna i Sverige som saknade erforderliga kunskaper och färdigheter, främst i läsning, skrivning och matematik för att kunna delta i grundskolkurserna. Under åren närmast efter krigsslutet utgick man från att analfabetism inom den vuxna befolkningen i Sverige var praktiskt taget obefintlig. Samhällsutvecklingen ställde emellertid ökade krav på alla. Problemen kom upp till ytan om inte förr så vid körkortsprov, något som vid denna tid höll på att bli var mans egendom, och i arbetet, då skriftliga instruktioner förekom. Samtidigt ökade invandringen även från länder med relativt stor andel analfabeter.

Behovet av grundläggande utbildning uppmärksammades i första hand bland invandrare. Undervisning i svenska för vuxna invandrare (SFI) bedrevs av studieförbund och inom AMU. Även handikappade svenskar gavs viss utbildning. Kungl. Maj:t hade tidigare medgivit, att undervisning på grundskolnivå av svenskar, som fått ofullständig eller ingen undervisning, fick meddelas som särskild undervisning enligt skolstadgans bestämmelser.⁴⁸ Inte minst undervisningen av vuxna svenskar visade sig medföra problem i kommunerna.

Invandrarutredningen föreslog att alfabetiseringsutbildningen skulle förläggas till AMU.⁴⁹ Riksdagen fann dock att kommunerna i fortsättningen borde ha ansvaret för alfabetiseringsundervisningen.⁵⁰ SÖ hade 1974 tillsatt en utredning, ALFAVUX, med uppgift att utreda frågor kring alfabetiseringsundervisningen i Sverige. I denna berördes såväl kvantitativa som ekonomisk-sociala och pedagogisk-organisatoriska frågor.⁵¹

ALFAVUX diskuterade vem som var analfabet. Utredningen ansåg att den som saknar elementära färdigheter i läsning, skrivning och matematik motsvarande medelnivån för elever som genomgått åk 3 borde benämnas analfabet. På likartat sätt definierades den som uppnått läs- och skrivfärdighet som erfordras för funktionell läs- och skrivkunighet för funktionellt litterat. Det innebar att den som uppnått medelnivån i åk 6 bl a hade förutsättningar att delta i vidare studier.

SÖ föreslog att dels icke svensktalande vuxna som inte kunde läsa och skriva på sitt modersmål eller inte deltagit i minst fyra års heltidsstudier, dels svensktalande vuxna, som inte kunde delta i annan vuxenutbildning skulle vara behöriga att delta i grundvux. Den grundläggande utbildningen skulle anordnas i två etapper. Kommunen skulle vara huvudman för etapp I, medan även andra anordnare kunde omhänderha etapp II. SÖ skulle i enlighet med vuxenförordningen fastställa läroplan för etapp I och – i den mån etapp II anordnas inom komvux – även etapp II.

En fixerad utbildningstid lika för alla kunde inte anges. Etapp I borde omfatta 45 veckor med möjlighet till förlängning för de elever, som så behövde. Etapp II borde pågå tills vederbörande uppnått funktionell läs- och skrivkunighet. Den tid vuxenstudiestödet räckte kunde dock påverka studietiden.

I etapp I borde i första hand övas färdigheterna lyssna, förstå, tala, läsa och skriva. Dessutom borde ingå grundläggande matematik, samhälls- och naturorientering. Därtill skulle syas som en viktig del. Etapp II skulle fylla ut

kvarvarande luckor inför vidare vuxenutbildning och ge möjlighet till individuella önskemål. ALFAVUX redovisade riktlinjer för en timplan avseende etapp I, men denna borde inte ges generell giltighet. Om etapp II anordnas inom komvux, borde ämneskurser motsvarande åk 4–6 i svenska, engelska, matematik, samhälls- och naturkunskap utarbetas.

För studier i etapp I borde ett särskilt återbetalningsfritt studiebidrag införas. För etapp II borde reguljärt studie-stöd utgå.

Riksdagen behandlade SÖ-förslaget 1976, varvid beslut fattades om införande av grundläggande utbildning för vuxna (Grundvux) 1977.⁵² Redan året före infördes i anledning av SÖ:s förslag studiestöd för deltagare i grundvux. SÖ:s förslag tillstyrktes i sina huvuddrag av remissinstanserna. Folkbildningsutredningen och ABF accepterade dock inte kommunalt huvudmannaskap. ABF motsatte sig också läroplansbunden undervisning. TCO å andra sidan ville förlägga även etapp II till komvux.

Riksdagen förelades regeringens förslag våren 1977.⁵³ Målgruppen borde vara svensktalande som saknade tillräckliga kunskaper för att delta i annan vuxenutbildning, t ex deltagande i studiecirkel. De som saknade studievana borde i första hand hänvisas till studiecirkel eller ges stödundervisning i komvux. Det skulle dock alltid vara de faktiska kunskaperna, som var avgörande. Icke svensktalande kunde intas om de inte kunde läsa och skriva på sitt modersmål eller hade kortare grundutbildning än fyra års heltidsstudier eller saknade motsvarande kunskaper. En viss begränsning av SÖ:s förslag ägde sålunda rum, i första hand av hänsyn till studieförbunden. SÖ:s förslag att anordna kurser på mellanstadienivå avvisades av folkbildningsutredningen och ABF. Departementschefen hade att balansera mellan komvux och studiecirkelverksamheten och avvisade SÖ:s förslag om indelning i två etapper. Däremot anslöt sig förslaget i propositionen till SÖ:s förslag om utbildningens mål, innehåll, timplan

och elevernas sammanförande i grupper. Lsåret borde beräknas till 37 veckor, inte 45.

Syftet med grundvux preciserades till att dels förmedla kunskaper och färdigheter som är oundgängligen nödvändiga för den enskilde i samhället och som kan utgöra grund för yrkesutövning och vidareutbildning, dels utveckla de studerandes förmåga att delta i samhällsutvecklingen.⁵⁴ Särskilda lärare och betyg förekom inte i grundvux. Ett särskilt studiestöd i form av timersättning kunde utgå för högst 28 lektionstimmar per vecka. SÖ utfärdade föreskrifter och anvisningar, och genomförde ett flertal uppföljningsundersökningar.⁵⁵

Yrkesinriktad utbildning i komvux

Efter den grundläggande utbildningen skulle yrkesinriktad utbildning prioriteras. Då gymnasieskolan inrättades 1971 överfördes den tidigare yrkesskolans deltidskurser till komvux. Dessa kurs- och timplaner var dels generella, dels individuella som fastställdes i varje särskilt fall. Deltidskurserna hade skiftande karaktär. En del var inte arbetsmarknadsinriktade eller behörighetsgivande för fortsatta studier. De hade "hobby"-prägel. För att lösa friktionerna mellan särskild yrkesinriktad utbildning (S.Y.-kurser) i komvux och studieförbundens cirkelverksamhet fördelade Kungl. Maj:t de olika kurserna på tre grupper.⁵⁶ Grupp A skulle anordnas av komvux, grupp B i första hand av komvux och grupp C i första hand av studieförbunden. Industri- och hantverkskurser kom att anordnas av komvux, medan endast vissa kurser inom det hemtekniska området och inga språkkurser motsvarande grundskolans L- och M-stadium fick anordnas i komvux.

Inom SÖ, byrå V2, påbörjades 1974 en genomgripande förändring av det yrkesinriktade kursutbudets struktur. Målet var att erbjuda utbildning enligt kursplanerna för

gymnasieskolans yrkeslinjer och specialkurser, anpassade till vuxnas behov och förutsättningar.⁵⁷ På flertalet yrkeslinjer fanns ett dominerande yrkestekniskt ämne innehållande arbetsteknik med integrerad fackteori. Sådana ämnen kunde inte i sin helhet anordnas i komvux. I supplementen till Lgy 70 uppdelades de som innehöll såväl arbetsteknik som fackteori i delmoment med angivna riktider för olika delar. Dessa delmoment fick utgöra indelningsgrund för delmomentkurser i komvux. Dylåka kurser innehöll antingen enbart fackteori eller arbetsteknik med integrerad fackteori. Kurserna var sidordnade och byggde således inte på varandra.

Kungl. Maj:t medgav 1975 att flertalet linjer och specialkurser i gymnasieskolan överfördes till komvux, bl a i form av delmomentkurser.⁵⁸ Inom SÖ var uppfattningarna delade. Företrädare för yrkesutbildningen betvivlade att man skulle kunna uppnå godtagbart yrkeskunnande. Till följd av Kungl. Maj:ts medgivande fastställde byrå V2 timplaner för linjerna Be, Dk, Et, Fo, Ko, Li, Pr, Tr och Ve samt för vissa ämnen på Vd.⁵⁹ Samtidigt upphörde den gamla yrkesskolans samtliga deltidskurser. Kursutbudet i komvux blev sålunda arbetsmarknadsinriktat i sin helhet och gränsdragningen gentemot studiecirkelverksamheten underlättades.

I gymnasieskolan undervisades eleverna i yrkestekniska ämnen oftast enligt ett cirkulationssystem. Eleverna fördelades på olika "stationer" under en lärares ledning. Vanligen fanns endast ett fåtal arbetsplatser för varje delmoment, varför endast i undantagsfall en kurs med tolv deltagare kunde arbeta samtidigt. Det var således i stort sett omöjligt att anordna kurser som innehöll arbetsteknik. En anpassning till lokaler och utrustning förutsatte en indelning av delmomenten i moduler.⁶⁰ Dessa skulle bestå av både arbetsteknik och fackteori. Berört delmoment uppdelades vanligen i fyra moduler. Moduler från flera olika delmoment kunde sammanföras till en modulkurs.⁶¹ Ett exempel avseende modulindelning av

delmomentkurserna motsvarande ämnen på verkstads- teknisk linje i åk 1 visar hur antalet lektioner kunde fördelas i en verkstad i gymnasieskolan med det antal studieplatser som SÖ:s normer föreskrev.

Ämnen och kurser (Ve åk 1)	Studie- platser	Antal UT	Antal UT i resp moduler			
			1	2	3	4
Bänkarbeten	2	70	15	15	20	20
Mätning	2	45	15	10	10	10
Slipning	1	75	15	20	20	20
Svarvning	3	140	35	35	35	35
Fräsning	2	100	25	25	25	25
Lödning, gasskarning, varmbockning, värme- behandling	2	100	25	25	25	25
Metallbågsvetsning	2	80	20	20	20	20
Plåtbearbetning	2	150	40	40	35	35
	16	760	190	190	190	190

Med så få studieplatser av olika slag tvingades man låta en fjärdedel av varje delmoment ingå i en modulkurs. I de fall utrustningen medgav fler studieplatser än enligt normerna kunde antalet moduler i varje kurs reduceras. Medan en delmomentkurs skulle omfatta minst 45 UT skulle en modulkurs omfatta minst 90 UT, bl a av hänsyn till studiecirkelverksamheten.⁶² Regeringen medgav försöks- verksamhet med modulkurser hämtade från linjerna Ba, Fo, Tr och Ve fr o m 1975/76.

I fortsättningen fick kurser från linjer och specialkurser i gymnasieskolan samt generella och interimistiska S.Y.- kurser anordnas enligt en av SÖ uppgjord förteckning, den första 1975/76.⁶³ Däremot fick inte längre s k individuella tim- och kursplaner fastställas. Efter ytterligare två år permanentades verksamheten, vilken i fortsättningen fick

omfatta samtliga yrkesinriktade ämnen i gymnasiesko- lan.⁶⁴ Riktlinjer för högsta antal UT i dels delmoment- kurser, dels modulkurser och dels S.Y.-kurser fastställdes av regeringen.⁶⁵ Samtidigt beslöts att SÖ skulle samråda med arbetsmarknadens parter rörande utformning och lokalisering av yrkesinriktade kurser 1977.⁶⁶ Även i kom- munerna skulle samråd äga rum beträffande det årliga kursutbudet.⁶⁷ Samarbetet med parterna fick en tveksam start. LO:s företrädare ställde vid första sammankomsten den retoriska frågan, "Varför skall vi medverka i ett död- fött projekt; komvux skall ju ändå försvinna". Inställ- ningen blev snart en annan, när man insåg fördelarna med komvux för yrkesverksamma vuxna. För SÖ blev det lättare att rensa upp bland S.Y.-kurserna, den gamla yrkes- skolans deltidskurser. Samtidigt medverkade organisa- tionerna vid utarbetande av yrkesinriktade kurser, som saknade sin motsvarighet i gymnasieskolan.

Teoretiska ämnen i grund- och gymnasieskolkurser

Bakgrund till förslag om förändrad linje- och ämnesstruktur

Riksdagen fattade 1972 beslut om gymnasieskolans kom- petensområde. Allmän behörighet förutsatte avslutad, minst tvåårig linje.⁶⁸ Kompetensutredningen hade fram- hållit att utbildningsbakgrunden kunde beskrivas som "olika men likvärdig".⁶⁹ Behörigheten anknöts inte till en viss bestämd utbildning. Beträffande s k särskild behörig- het fortsatte utredningsarbetet i Kompetenskommittén, som, för att underlätta behörighetskomplettering, föreslog en förändrad kursstruktur inom komvux.⁷⁰ Även folkhög- skolan med dess ökande antal s k dagfolkhögskolor i tätorter kunde ge allmän behörighet, men när det gällde komplettering av enskilda ämnen borde enligt K.K.

komvux komma ifråga och utformas, såväl strukturellt som geografiskt, så att kompletteringsmöjligheterna kunde erbjudas över hela landet.

I vårt land med ojämnt fördelad bebyggelse är det svårt att rättvist sprida samhällsservicen. En samhällsekonomiskt försvarbar organisation förutsatte ett så stort studerandeunderlag att utbildningen måste koncentreras. Initialt var kraven på minsta antal deltagare i komvuxkurserna så stora att utbildningen tenderade bli en tätortsföreteelse. Inom ungdomsskolan ökade man däremot tillgängligheten genom att reducera tillvalsmöjligheterna.

Eftersom komvux var knutet till Lgr och Lgy måste ungdomsskolans innehållsliga förändringar beaktas liksom de krav som de nya behörighetsreglerna ställde vid utformningen av komvux. I en intern SÖ-PM 1974⁷¹ behandlades vuxnas förutsättningar för studier, bl a läroplansfrågor. Därvid konstaterades att vuxenundervisningen måste skilja sig från ungdomsutbildningen åtminstone i följande avseenden. Hänsyn måste tas till att vuxnas livs- och yrkeserfarenhet är annorlunda än barns och ungdomars. Studierna måste organiseras och genomföras på ett för vuxna meningsfullt sätt. Studietiden måste begränsas så långt det är möjligt. Även ålder, studievana och förkunskaper påverkade studiegrupperna, som ofta var mycket heterogena. I PM redovisades riktlinjer för en tänkbar framtida utformning av komvux' kursstruktur.

De övergripande målen borde anpassas till vuxna, antalet ämnen borde liksom stoffet i dessa begränsas samt ämnesstudierna utformas som ett modulsystem. Även metodiskt borde utbildningen anpassas. Tanken på en särskild komvuxläroplan framfördes, men tiden var ännu inte mogen för ett sådant steg. I sitt yttrande över SVUX betänkande 1974 redovisade SÖ riktlinjer för ändrade tim- och kursplaner i överensstämmelse med nämnda PM, ett yttrande som SÖ-styrelsen enhälligt ställde sig bakom.⁷²

En reform av komvux kunde inte frikopplas från ungdomsskolan så länge Lgr och Lgy gällde för komvux. De reformer som gällde glesbygdens ungdom gav uppslag även till förbättringar för vuxna. Olika specialformer hade under 1960- och 70-talen prövats i grund- och gymnasieskolorna. Till en början prövades partiella former, vilka emellertid inte fick positivt gensvar. En ökad delbarhet, som endast medgav ett begränsat utbud men omfattade samtliga årskurser, fick bättre acceptans. Lgr 69 reducerade utbudet i grundskolan, medan ökad samläsning och förenhetligade kurser prövades i gymnasieskolan.⁷³ Sålunda skedde viss samordning av E-, H- och S-linjerna samt av N- och T-linjerna. I åk 3 blev linjerna gren- och variantfria (SSG). Den totala timbesparingen kunde jämfört med Lgy 70 uppgå till tio procent. Den del som omfattade ett rationellt språkprogram föranledde dock ingen åtgärd. I den – av andra skäl – inflammerade språkdebatten vågade regeringen inte gå emot en frustrerad opinion. SÖ:s förslag från 1975 aktualiserades av riksdagen först 1979 och 1981 vad gällde språken.⁷⁴

SÖ konstaterade att drygt hälften av eleverna i andra hand valde en studieväg inom samma sektor och på samma nivå. Även en del ämnen på olika nivåer, två- och treåriga linjer, kunde samordnas. En B-form av SSG möjliggjorde en ändrad språkorganisation, en samordning av två årskurser på N- och T-linjerna samt samordning av timal i ett och samma ämne på flera linjer. (SSG-B).

Även SSK behandlade möjligheter att lokalt jämka timplanerna mellan årskurser, till samläsning mellan två-, tre- och fyraåriga linjer och till koncentrationsåtgärder.⁷⁵ Även individuella utbildningsbehov borde framdeles kunna tillgodoses. Långsiktigt borde linjerna omfatta dels tillvals-, dels linjespecifika (karaktärs-) ämnen och dels basämnen, t ex svenska och gymnastik. Tillvalsämnena behövde inte knytas till årskurser eller linjer. Yrkesinriktade ämnen borde erbjudas i alla studiegångar. Undervisningens omfattning i ämnena borde anges i UT

istället för i elevveckotimmar. Ett modulsystem borde eftersträvas.

En omstrukturering av de teoretiska ämnena i såväl ungdomsskolan som komvux bemöttes av verbalt skickliga intressenter, nämligen lärare med erfarenhet från ungdomsskolan och högskolan. De senare hade knappast hunnit acceptera den nya behörigheten för högre studier och än mindre utformat undervisningen vid högskolorna med tanke på nyordningen, vilket var frustrerande för många äldre studerande.

Detta oaktat fortsatte nu utvecklingen på den inslagna vägen. För att underlätta för dem som behövde skaffa sig särskild behörighet, föreslog K.K. att komvux omstrukturerades så att kompletteringar kunde ske på rimligt avstånd från bostadsorten.

SVUX berörde även hithörande problem.⁷⁶ SÖ hade överlämnat ett kvantitativt material samt i sitt yttrande över utredningens betänkande 1974 redovisat synpunkter som väl överensstämde med K.K.:s.⁷⁷ En geografisk snedfördelning av kursutbudet behövde åtgärdas och utbildningen anpassas till vuxnas behov av undervisning och möjligheter att ägna tid åt studier. SVUX fann också att vuxna inte behövde läsa alla ämnen och ämnenas alla delar som ingick i Lgr och Lgy. Studiernas kvalitet skulle motsvara ungdomsskolans men innehållet behövde inte vara identiskt.⁷⁸ SVUX hade däremot svårt att ena sig om krav på ökade resurser till komvux, bl a lägre antal deltagare i kurserna, och kursstrukturen utformad i moduler, eftersom gränsdragningen gentemot folkbildningen kunde försvåras.

Inom SÖ pågick ett utvecklingsprojekt av betydelse i detta sammanhang (LIV).⁷⁹ Projektet avsåg i första hand komvux men med målsättning att påvisa möjligheter till samverkan med övriga vuxenutbildningar. LIV arbetade i begränsad omfattning med moduler, etapper och samläsning, men hämmades av att projektet bedrevs inom ramen för Lgr och Lgy med dess kursinnehåll och bestämmelser.

Ett försök att etappindela den tekniska sektorn ledde till att den som först läst tvåårig Te-linje inte hamnade i en återvändsgränd. Försök med individualiserad studiegång kunde inte genomföras, eftersom det ansågs alltför svårhanterligt i skolorna. LIV fick betydelse inte minst som grund för diskussioner inom vuxenutbildningen.

K.K. hade föreslagit att SÖ skulle ges i uppdrag att utarbeta ett förslag till en omstrukturerad komvux. "K.K. finner det viktigt att nödvändiga kompletteringar skall kunna genomföras utan att organisatoriska eller andra hinder uppstår och att kompletteringsstudier i princip kan erbjudas de studerande på hemorten - - - inom kommunal vuxenutbildning. - - - En studiegång med en så långt möjligt gemensam timplan och med i princip endast en behörighetsgivande kurs i varje ämne skulle väsentligt förbättra kompletteringsmöjligheterna. - - -"

Våren 1975 erhöll SÖ det i prop 1975:9 avviserade uppdraget med anledning av K.K.:s förslag.⁸⁰ Knappa två år senare överlämnades ett förslag till regeringen om Linje- och ämneskonstruktion inom kommunal vuxenutbildning.⁸¹ Redan vid inledningen av arbetet var målsättningen uppenbar. Däremot återstod att finna en konstruktion som förde till målet. Ovan har framhållits hur såväl successiva förändringar i ungdomsskolan som de nya kompetensreglerna hade ett avgörande inflytande. Sålunda togs fasta på förändringar dels i Lgr 69, SSG och SSG-B, dels tankar och förslag från Kompetensutredningen, K.K. och SÖ i dess yttrande över SVUX betänkande samt SVUX i dess slutbetänkande och dels resomang av SSK och vissa erfarenheter av LIV-projektet. Man kan följa en röd tråd från ovannämnda förändringar och förslag till SÖ-förslaget. Till väsentliga delar fördes pennan av samma person. Som föredragande rörande SSG och SSG-B och SÖ-yttrandet över SVUX kunde jag rikta arbetet efter en viss linje och sedan, när min verksamhet kom att gälla komvux, fullfölja tankarna som ledamot i K.K. och expert i SSK och SVUX. Inte minst de avgörande

förslagen i K.K. och SVUX formulerades under viss dramatik, som kan förtjäna att redovisas.

Ofta hamnade utredningar i tidsnöd i arbetets slutskede. Det kunde då hända att en ledamot eller expert fick formulera ett avsnitt, som övriga sedan fick anta eller förkasta. Så skedde i K.K. och i SVUX.⁸² Beträffande avsnitten om komvux föll uppgiften på min lott att på mycket begränsad tid ge förslag till formuleringar. Speciellt problematiskt var det i SVUX, där meningarna bröts beträffande resurser till komvux och ändrad struktur. Utredningen skulle avslutas med ett tvådagars sammanträde och första dagens kväll bjöd ordföranden på ost och vin. Medan den trevliga samvaron fortsatte, återgick departementets representant, sekreteraren och jag till arbetet med att finna en kompromiss.

Då detta misslyckades, fick jag i uppdrag att skriva förslag till det aktuella avsnittet. Fram på efternatten accepterade departementsrepresentanten förslaget och likaledes gjorde utredningen följande morgon.

Sedan SÖ 1977 överlämnat sitt förslag om etappindelade kurser m m fick jag som expert i komvuxutredningen delta i vidareutvecklandet av SÖ-förslaget. Utredningens och sekretariatets sammansättning var naturligtvis av stor betydelse. Ordförande var dåvarande ordföranden i utbildningsutskottet Stig Alemyr och huvudsekreterare lektor Sven Sahlin, väl förtrogen med komvux. Inom sekretariatet arbetade dessutom en företrädare för departementet, Barbro Wickberg, även hon med stor insikt i komvuxfrågor, som efter framlagda förslag kunde föra arbetet vidare som författare till väsentliga delar av de följande propositionerna och av Lvux 82.

SÖ:s förslag till linje- och ämneskonstruktion inom komvux

Regeringen uppdrog åt SÖ att "med beaktande av vad som i propositionen anförts om behörighetskomplettering

inom den kommunala vuxenutbildningens ram utarbeta förslag till studiegång i berörda ämnen".⁸³ Hänvisning gjordes till K.K., som ansåg att "kompletteringsstudier i princip (skall kunna) erbjudas de studerande på hemorten. - - - En studiegång med en så långt möjligt gemensam timplan och med i princip endast en behörighetsgivande kurs i varje ämne skulle väsentligt förbättra kompletteringsmöjligheterna. - - - resurser av sådan omfattning att de studerande kan garanteras att inom rimlig tid få tillgång till undervisning i samtliga berörda ämnen". Den geografiskt ojämna spridningen framstod som ett stort problem och påtalades av såväl K.K. som SVUX och SÖ. En möjlighet att förbättra situationen vore att tilldela vissa kommuner ökade resurser, t ex genom tillskapande av en garantiorganisation enligt SVUX:s förslag, något som dock mötte starkt motstånd från folkbildningens sida.

En annan möjlighet var att förändra kursstrukturen. Genom att förenhetliga kurserna i de enskilda ämnena kunde resurserna räcka även till andra än högfrekventa ämnen. Denna lösning förordades av K.K. och parallellt med garantiorganisationen av SVUX samt av SÖ.

Komvux var anknuten till Lgr och Lgy. I vissa ämnen fanns allmän och särskild kurs och ett ämne kunde ha olika omfattning på olika linjer. I likhet med SSG-B-formen i gymnasieskolan skulle en samordning av kurserna göra att kursdeltagarna slapp välja ämnet enligt viss linje och kunde undvika återvändsgränder. Ofta anordnades endast ämneskurs enligt en linje i komvux, varvid alla vuxna, oavsett behov, samlades i denna. De kunde då få genomgå en för dem onödigt omfattande utbildning eller efter viss tid med skolans goda minne avbryta och – mot förordningens bestämmelser – erhålla betyg efter en ofullbordad kurs.

Möjlighet till samläsning mellan kurser av olika omfattning förutsatte att de uppdelades i etapper, som byggde på varandra och ingick i en sammanhängande studiegång. En sådan konstruktion underlättade individens planering

för återkommande utbildning. Varje etapp gavs ett bestämt mål, relaterat till ungdomsskolans årskurser. En direkt koppling mellan grund- och gymnasieskolorna utgjorde ämnena franska och tyska som även i komvux kunde studeras antingen som B- eller C-språk med väsentligt olika antal UT. Etapp I motsvarade högstadiet, etapp II ettåriga eller tvååriga kurser i gymnasieskolan och etapp III/IV ämnena i mer än två årskurser.

Med en snäv tolkning av uppdraget kunde förslaget ha begränsats till denna del. Såväl Folkbildningsutredningen som Folkbildningsförbundet hävdade denna uppfattning.⁸⁴

Flera skäl talade dock för att SÖ:s förslag inte kunde bortse från de många propåer som i olika sammanhang framförts om en bättre vuxenanpassning av kurserna i komvux. Sålunda konstaterade SÖ i sitt förslag att en förberedande O-etapp erfordrades i engelska, matematik och svenska för vissa deltagare samt en särskild gymnasieförberedande kursetapp motsvarande delar av etapp I-kursen för dem som inte behövde en fullständig grundskolkurs. Ett problem var hur fördelningen av det totala antalet UT på etapperna i de enskilda ämnena skulle göras. En avvägning mellan utökat antal UT och oförändrad studietid måste ses ur den vuxnes hela studiesituation. Valet föll på en förändrad stoffmassa och anknytning till kursdeltagarnas individuella intressen och behov. Dittills hade vuxenanpassningen i stort sett enbart utgjorts av en begränsning av antalet UT jämfört med ungdomsskolan. Nu genomfördes också omfördelningar. Dessutom ökades antalet UT med 25 i svenska II, främst beroende på att kursplanerna i gymnasieskolans två- och treåriga linjer var så avvikande att de inte kunde sammanjämkas i likhet med övriga ämnen. Av annan art var förslaget till UT i B- och C-språk. Beroende på om en kurs i franska/tyska i komvux anordnades som grundskolkurs eller gymnasieskolkurs var antalet UT 230 resp 100. Förslaget omfattade 160 UT i etapp I vartill kom i etapp II 75 UT och i etapp III

105 UT. Detta fick konsekvenser för underlaget för lärartimmar och lönesättning. Som ett alternativ till separata ämneskurser föreslogs en integrerad so-kurs och en no-kurs om vardera 40 UT.

I ungdomsskolan kunde den schemalagda undervisningen till följd av olika aktiviteter reduceras med upp till en fjärdedel av bruttotiden. Även om en jämförelse mellan UT i komvux och elevtimmarna i ungdomsskolan gjordes på basis av en sådan reduktion, uppgick UT i komvux i en del smärre ämnen till endast 25 procent. I kommunikationsämnena utgjorde andelen däremot minst 40 procent. SÖ föreslog att antalet UT inte skulle understiga 35 i något ämne.

Undervisningens utformning måste också anpassas till de vuxnas behov och intressen. Varje etapp skulle omfatta en gemensam grunddel och en fördjupningsdel. Inom den förra skulle de olika huvudmomenten behandlas och inom den senare ett rimligt antal avgränsade arbetsuppgifter, som kursdeltagarna själva fick välja. Grunddelen fick dock inte begränsas så att kunskaperna blev otillräckliga för studier i efterföljande etapper. Denna anpassning till vuxnas yrkes- och livserfarenhet skulle alltså ske inom ramen för ett i princip oförändrat timtal, vilket måste leda till att kursinnehållet inte kunde bli identiskt med vad ungdomsskolans elever erbjöds. Lgr och Lgy gav lärarna stor frihet att disponera innehåll och metod i undervisningen, vilket kunde medföra stora olikheter.⁸⁵ Vid en jämförelse mellan ungdomsskolan och komvux var det viktigaste att man uppnådde samma kvalitet i undervisningen. Å andra sidan varierade resultatet även inom de olika skolformerna. SSK konstaterade sålunda, att "resultatsskillnaderna kan återföras på lärarnas förmåga, klassernas sammansättning och andra yttre förutsättningar"⁸⁶.

Kompetenskommitténs förslag var föranlett av behovet av kompletteringsstudier för att uppnå behörighet för högre studier. Det var därför följdriktigt att även stu-

dietiden beaktades. Denna var i sin tur beroende av utbildningens struktur. Riksdagen hade också uttalat att studierna inte skulle vara mera omfattande än nödvändigt.⁸⁷ SVUX uttalade sig mera konkret, att vuxna inte behövde läsa alla ämnen.⁸⁸ I gymnasieskolan ingick olika ämnen på olika linjer och, då samma ämne förekom, hade de olika kursinnehåll och olika antal elevtimmar. Det oaktat gav de allmän behörighet. Ämnen, som krävdes för särskild behörighet, måste inte alltid hämtas från endast en linje. Detta markerades ytterligare i samläsningskonstruktionerna SSG och SSG-B. Grunden för behörighet varierade således.

Allmän behörighet erhöll i princip alla som var 25 år och hade minst fyra års yrkeserfarenhet (25-4:or). Behovet av studier i komvux för fullständig grundskolkompetens var begränsat, när det gällde behörighet. Många upplevde det dock som en fördel att kunna uppvisa en dylik i andra sammanhang. Enligt gällande bestämmelser krävdes studier i ett tiotal ämnen. Mot bakgrund av vuxnas erfarenheter och önskemål om tidsmässig begränsning föreslog SÖ, att de som fullgjort sin skolplikt och hade minst fyra års yrkeserfarenhet skulle kunna erhålla fullständigt slutbetyg omfattande etapp I i svenska, engelska och matematik.

Även avgångsbetyg motsvarande fullständig studiekurs i gymnasieskolan borde ges en ändrad utformning. I gymnasieskolan var endast fem ämnen obligatoriska på samtliga åtta teoretiska linjer, nämligen svenska, engelska, matematik, religionskunskap och samhällskunskap. På de fem tre- och fyraåriga linjerna var dessutom B-språk obligatoriskt. På fyra av linjerna var psykologi och C-språk, på tre av linjerna filosofi och naturkunskap och på två av linjerna fysik och kemi obligatoriska. Företags ekonomi och teknologi var obligatoriska på en linje vardera.

S.k. 25-4:or borde kunna erhålla avgångsbetyg motsvarande tvåårig linje omfattande dels svenska (etapp II),

engelska (II) och matematik (II), dels två av fem samhällsvetenskapliga och två av fem naturvetenskapliga ämnen. Av de alternativa ämnena kunde ett eller två ämnen ersättas av ett språk resp av samtliga ekonomiska ämnen eller samtliga tekniska ämnen. Ett avgångsbetyg motsvarande tre årskurser i gymnasieskolan skulle alltid omfatta den högsta etappen i resp ämnen.

Det dittillsvarande antalet UT för grundskolkompetens uppgick till 1075. För avgångsbetyg på So-linjen erfordrades 1070 UT, för E-linjen 1490, för H-linjen 1225, för S-linjen 1360 och för N-linjen 1460 UT. Enligt SÖ:s förslag skulle grundskolkompetensen begränsas till 675 UT, avgångsbetyg motsvarande tvåårig linje till 750–800 UT. För avgångsbetyg motsvarande treårig linje erfordrades ytterligare 380–670 UT, dvs totalt 1130–1470 UT.

Försöksverksamhet i anslutning till SÖ-förslaget

Såväl förslagen från kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX) vad gällde åtgärder mot den geografiska obalansen inom komvux som från skolöverstyrelsen (SÖ) om linje- och ämneskonstruktion, mellan vilka en betydande samstämmighet förelåg, förelades riksdagen hösten 1977.⁸⁹

Kritik mot i stort sett hela förslaget hade framförts av Folkbildningsutredningen och Folkbildningsförbundet. Även SACO/SR hade betydande invändningar, uppenbarligen av omtanke om berörda lärare. Däremot hade 1976 års GU inte uppfattat förslaget som något hinder i dess fortsatta arbete. Föredragande statsråd hade att balansera mellan de olika kritikerna och den klara majoritet som tillstyrkt förslagen i deras huvuddrag.⁹⁰ Propositionen var ur komvux' synpunkt i stort sett positivt utformad. En bättre gränsdragning och samtidigt en bättre samverkan mellan de olika vuxenutbildningarna eftersträvades. Alla skulle ha tillgång till den utbildning de behövde, men SVUX' förslag om en garantiorganisation

var ännu inte moget att genomföras. I propositionen aviserades en särskild utredning rörande komvux.

Innehållet i och utformning av komvux måste vuxen-anpassas. Vuxna behövde inte ett med Lgr och Lgy identiskt innehåll i sina studier. I direktiven till komvuxutredningen⁹¹ framhölls bl a att kommittén borde uppmärksamma komvux innehåll, ämnen i slut- resp avgångsbetyg, beakta att vuxna inte självklart behöver studera alla delar av ett ämne enligt Lgr och Lgy. Viktigt var emellertid att vuxna fick en utbildning av samma kvalitet som ungdomar. SÖ:s förslag kunde öppna ökade möjligheter och försöksverksamheten skulle följas samtidigt som kommittén skulle analysera även de yrkesinriktade kursernas roll i ett system av återkommande utbildning.

SÖ hade föreslagit att försöksverksamheten skulle starta 1978 i högst 15 kommuner. Detta blev också riksdagens beslut, dock med vissa justeringar. Sålunda medgavs inte någon O-etapp, samtliga etapper i ett ämne skulle betraktas som *en* kurs och någon modulindelning tilläts inte utöver uppdelningen i grund- och fördjupningsdel. Ej heller godtogs förslaget om speciella slut- och avgångsbetyg. Riksdagen följde propositionen i här berörda delar men betonade särskilt att det var fråga om försöksverksamhet.⁹²

I enlighet med riksdagens beslut uppdrog regeringen åt SÖ att förbereda försöksverksamheten. Inom SÖ utarbetades ett underlagsmaterial, i vilket bl a redovisades högsta antal UT samt kursernas struktur med uppdelning på grund- och fördjupningsdel.⁹³ Dessutom utarbetades ett servicematerial i de etappindelade ämnena, en första version på grundval av ett utkast 1977 av Malmölärare, och ett mera genomarbetat i de olika ämnena, författat av ett stort antal aktiva lärare och skolledare.⁹⁴ Samtliga kommuner inbjöds att delta i försöksverksamheten och bland intresserade kommuner utvaldes 14.

I försöksrapporterna talades om pionjäranda och ny pedagogisk vitalitet som en följd av verksamheten, men också om "överdrivna expertvisioner". I stort sett var

stämningen positiv, men kritiska röster förekom. Hur skulle man klara läromedelsfrågan – här gav LIV-projektet föga ledning – hur få tid till fördjupningsdelen och ändå hinna med "kursen" och hur skulle lärarna få ersättning för sitt merarbete? Kursdeltagare konstaterade att fördjupningsdelen lades "utanpå kursen", och därvid ökade hemarbetet. Inte heller gavs de studerande tillfälle att delta tillräckligt i planeringsarbetet. Lärare och kursdeltagare var överens om att man bättre än tidigare kunde tillgodose studiebehoven.

I rapport 2 (1980) ansåg 60 procent av lärarna och 70 procent av kursdeltagarna att grunddelen fått lagom utrymme, en femtedel av kurstiden. Det fanns dock lärare som talade om kunskapsluckor till följd av tidsbrist, men denna uppfattning hade framförts under komvux hela tillvaro och kunde således inte hänföras specifikt till försöksverksamheten. Deltagarnas intresse tillgodosågs bättre än förut som en följd av uppdelningen på grund- och fördjupningsdel, en uppfattning som delades av både lärare och deltagare.⁹⁵

Försöksverksamheten pågick parallellt med komvuxutredningens arbete och fram tills beslut fattades om Lvux 82, som i väsentliga avseenden beaktat SÖ-förslaget. Riksdagen hade då redan beslutat att försöket fick fortsätta och vidgas i den omfattning SÖ medgav.⁹⁶

4. Läroplan för kommunal vuxenutbildning

Komvuxutredningen

En utredning med komvux i centrum

Vuxenutbildningsfrågor hade behandlats i ett flertal utredningar alltifrån 1960 års gymnasieutredning, vars förslag ledde till beslut om komvux. Komvux hade i övrigt berörts men inte behandlats explicit i utredningarna. Det hindrade dock inte att vissa förslag lett till förbättringar även för komvux.

Flertalet förslag till pedagogisk-organisatoriska förändringar hade dock sedan mitten av 1970-talet utarbetats inom SÖ. Med anknytning till vissa av dessa framförde SVUX förslag, vilka i sin tur vidarearbetades av SÖ i samband med fullgörandet av uppdraget att vidga kompletteringsmöjligheterna.

Det fanns flera skäl att låta en särskild utredning behandla komvux. Arbetsfördelningen mellan komvux och andra utbildningar var sålunda fortfarande problemfylld och införandet av Lgr 80 förutsatte ändringar även av komvux. Vidare ville regeringen uppenbarligen skjuta framför sig ställningstaganden till framförda förslag till resursförstärkningar.

Komvuxutredningen behandlade med förtur arbetsfördelningen mellan komvux och studieförbunden.⁹⁷ Efter samråd med folkbildningsutredningen föreslogs att de olika anordnarnas mål skulle vara utgångspunkten för arbetsfördelningen. Komvux uppgift skulle vara att anordna kompetensinriktad utbildning enligt centralt fastställda läroplaner. I komvux anordnades yrkeskurser motsvaran-

de gymnasieskolans linjer och specialkurser. De fick anordnas efter lokalt samråd med arbetsmarknadens parter, medan nya kursplaner fastställdes efter centralt samråd.

Ett speciellt, om än mindre problem, avsåg nybörjar-engelskan. Inom komvux borde grundskolkurs i engelska omfatta även L- och M-stadiet med ett tillägg av 120 UT, vilket innebar en mycket omfattande kurs utan motsvarighet inom studieförbunden.

Enligt direktiven⁹⁸ skulle utredningen förutom gränsdragningsfrågorna analysera målen och eventuellt föreslå ändrad organisation och inriktning, belysa rekryteringen av deltagare i komvux, schablonbidragets användning bl a för stödundervisning och hur undervisningstiden kunde fördelas mellan gemensamma lärarledda UT och stödtimmar för vissa deltagare. Andra frågor för utredningen var utbildningens vuxenanpassning. Därvid skulle bl a etappindelning även av yrkesutbildningen som en del i ett system av återkommande utbildning prövas.

Konsekvenserna av ökad heltids- och dagtidsutbildning skulle belysas. Den rumsliga spridningen av komvux skulle behandlas. Slutligen skulle en kommunalisering av SSV och eventuell koncentration till Härnösand tas upp.

För att kartlägga och analysera komvux' roll, den regionala obalansen och komvux' resurser, utnyttjades tillgängliga SÖ-undersökningar, delar av SVUX-betänkandet, SCB-statistik samt en FOU-översikt.⁹⁹ Komvuxutredningen¹⁰⁰ konstaterade, att även om kursdeltagarna var positiva till utbildningen var måluppfyllelsen mindre entydig om man tog hänsyn till de övergripande målen. Undervisningen var lärardominerad, satsningen på enskilda individer otillräcklig, medinflytandet på kursplaneringen begränsat, tempot alltför uppdrivet. För att råda bot behövdes en mer differentierad komvux, vilket ställde krav på ökade resurser. Betydande utrymme ägnades grundvux som startade 1977. SÖ:s utredning ALFAVUX, SÖ:s anvisningar och SÖ:s uppföljningsundersökningar redovisades.¹⁰¹

Huvuddragen i utredningens förslag till ändrad struktur

Utredningen bedömde behovet av kompetensgivande utbildning för vuxna och konstaterade att behovet är beroende av värderingar i samhället eller hos individerna. Det kan inte fastställas en gång för alla. Behovet av överbryggande utbildning kommer att finnas kvar. Även förändringar på arbetsmarknaden påverkar behovet. De som står utanför arbetsmarknaden har vanligtvis dålig allmän utbildning och saknar oftast egentlig yrkesutbildning. Ett annat skäl att utveckla komvux var de nya reglerna för tillträde till högskolan. De överväganden och förslag som redovisades i huvudbetänkandet utformades mot bakgrund av dels de kunskaper om och erfarenheter av komvux som framkommit ur olika undersökningar, dels utredningens förslag till en särskild läroplan och riksdagens beslut därom.¹⁰²

Förslaget om en läroplan kom överraskande snabbt men var logiskt utifrån utvecklingen av komvux samtidigt som beslutet om Lgr 80 förutsatte förändringar även av komvux. Utredningen anknöt bl a till försöket med etappindelade kurser och föreslog, dels att grundskolkurserna skulle utgöra etapp I i en sammanhängande studiegång, dels att kurserna delades upp i grund- och fördjupningsdel. So- och no-ämnena borde t v vara separata ämnen och ämnet teknik införas. Däremot borde ämnet bild utgöra en del av ämnet svenska. Endast *en* kurs borde anordnas i eng, ma och B-språk. Senare beslöt riksdagen att nybörjarkurser i tyska och franska i stället skulle utgöra etapp II. Enligt utredningen borde antalet UT öka i några ämnen jämfört med SÖ:s förslag i samband med försöksverksamheten.

Utredningen ansåg att kommunerna skulle vara skyldiga att främja vuxnas utbildning i komvux. Riksdagen var av samma mening och därmed kunde gällande bestämmelser att SÖ skulle medge kommun att anordna komvux slopas. Även bestämmelsen om elevområden

utgick, men rätten att studera i annan kommun kvarstod. Åldersgränsen för intagning i allmänna ämnen i gymnasieskolan, men inte till övriga kurser, föreslogs bli höjd till 20 år, ett förslag som dock avvisades. Skolstyrelsen skulle utse en särskild intagningsnämnd. Schablonbidraget borde kunna användas även till kurativa insatser och i ökad omfattning till syo. Riksdagen beslöt om ett enhetligt schablontillägg för alla kurser.¹⁰³

Förslag till kompletteringar till Lvux överlämnades 1981.¹⁰⁴ Det berörde Mål och riktlinjer, syo, gymnasieskolkurser och S.Y.-kurser samt grundvux. Dessutom redovisades vissa kursplaneförslag. Även allmänna ämnen på yrkesinriktade linjer och i vissa specialkurser skulle inordnas i etappsystemet.

Även grundvux borde betraktas som en kompetensgivande utbildning. Kursdeltagarna i komvux skulle utgöra en egen referensgrupp vid betygssättningen. Avgångsbetygen föreslogs få en ny utformning. Grundskolans femgradiga betygssystem ansågs utgöra hinder för rekrytering av prioriterade målgrupper och för en vuxenanpassning. Betygen godkänd – icke godkänd borde gälla i komvux. Eftersom en sammanslagning av so- och no-ämnen skulle omöjliggöra en sammanhängande studiegång i de enstaka ämnena, vidhöll utredningen sin tidigare ståndpunkt att ämnena borde anordnas separat. Slutbetyget skulle omfatta samtliga ämnen i grundskolan, som fick anordnas i komvux, dock ej B-språk. Riksdagen anslöt sig till förslaget.

En orienteringskurs för korttidsutbildade, invandrare m fl borde utarbetas om högst 75 UT. Den kunde kompletteras med individuell vägledning under högst 50 UT, ett förslag som riksdagen ställde sig bakom. Hemspråk skulle kunna anordnas även som etapp II. Delmoment- och modulindelade yrkesinriktade kurser borde anordnas även framdeles. Nya S.Y.-kurser borde utvecklas av SÖ efter samråd med arbetsmarknadens parter. Slutligen föreslogs att etapp I-kurser borde få anordnas på invand-

rarspråk om undervisningen kombinerades med kurs i svenska som främmande språk.

Även om kursdeltagarna ansåg att innehåll och arbetsformer anpassats till vuxnas behov – många var positiva till en lärardominerad undervisning – fanns också kritiska röster. En betydande minoritet ansåg att lärarna över-skattade förkunskaperna, att studietakten var för hög, att arbetsinsatserna var alltför betungande och att detaljinnehållet inte överensstämde med deltagarnas önskemål. Lärarna svarade själva för planeringen och deltagarnas livs- och yrkeserfarenhet togs inte till vara. Större delen av lektionstiden gick åt till lärarens genomgång och förhör. Stora problem var heterogena grupper och stofffrängsel i ämnena. De vuxnas livssituation, bristande studievana, kunskapsluckor, dåligt självförtroende skilde vuxna från ungdomar. En anknytning till deras vardagssituation och observans från lärarnas sida på individernas problem skulle sannolikt reducera studieavbrotten. Inför rekryteringen krävdes en omfattande information om vad studierna innebar och vad som förväntades av de studerande.

Läs- och skrivfärdigheter är av största betydelse för den enskildes sociala situation. Samhället förutsätter läs-, skriv- och räknefärdigheter. Alla som saknar dessa oundgängliga kunskaper och färdigheter måste därför erbjudas utbildning. Detta skedde sedan 1977 inom grundvux. Utredningen menade att bristande förutsättningar att följa undervisningen i vuxenundervisning var en mera relevant målgruppbestämning än kunskaper motsvarande en viss årskurs i grundskolan. Riksdagen preciserade målgruppen till vuxna som inte har kunskaper och färdigheter i att läsa och skriva på sitt eget språk eller att räkna som svarade mot --- [vad] som normalt uppnås på grundskolans mellanstadium. Bestämmelser fanns inte om antalet UT per vecka eller om hur lång tid varje individ fick delta i grundvux. Utredningen föreslog striktare regler, högst 15 lektionstimmar per vecka, vanligtvis under mer än 37

veckor under året. Vidare föreslogs höjt schablonbidrag. SÖ påtalade vikten av att deltagarna hade möjlighet att effektivt tillgodogöra sig undervisningen, som borde ske i grupp. Antalet UT borde påverkas härav. Riksdagen framhöll att undervisningen borde bedrivas hela året med avbrott endast för semester.¹⁰⁵

Sedan inbyggd utbildning fått ökat utrymme inom gymnasieskolan borde sådan erbjudas även i komvux inom sektorerna industri, handel och kontor samt vård, särskilt barnavård och äldreomsorg. Inom vården erfordrades dock handledd praktik. Riksdagen beslöt att skolstyrelsen kunde bestämma om inbyggd utbildning inom de områden där sådan kunde anordnas i gymnasieskolan samt i S.Y.-kurser.

Resurser till komvux

Ett bidragande skäl till den yrkesinriktade utbildningens utformning var bristande tillgång på lokaler. Även utvecklingen i övrigt medförde administrativa problem. Möjligheten att inrätta särskild skolenhet förstärktes 1977 i samband med "besparingspropositionen", en möjlighet som SÖ gav sitt aktiva stöd.¹⁰⁶ Antalet enheter växte och fanns 1981 i var fjärde kommun. Utredningen föreslog, bl a med hänsyn till det förberedelsearbete, som måste läggas ned på yrkesinriktade kurser även om de inte kunde starta och generera poäng, och på grundvux, att ytterligare skolledarresurser skulle ställas till förfogande. Vidare förordade utredningen ämnesföreträdare med pedagogiska ledningsfunktioner. Sedan en ny typ av syo-tjänst inrättats i ungdomsskolan, borde motsvarande inrättas i komvux, bl a för att aktivt rekrytera prioriterade målgrupper. Lärarproblem inom grundvux ledde till förslag om att tjänster i kommunen skulle omfatta även grundvux.

Anordnande av kurser utöver de mest frekventa stupade ofta på kraven på minst tolv deltagare. Successivt

hade vissa uppmjukningar skett. S k dispenskurser fick anordnas. Riksdagen höll emellertid fast vid deltagarantalet tolv, men med särskilda regler i glesbygd. I enlighet med SÖ:s tolkning, att en kurs kunde förläggas till olika platser och på olika tider för grupper av deltagarna i en kurs under förutsättning att antalet UT inte översteg kursens totala timvolym, formulerade utredningen ett dylikt förslag. Riksdagen godtog detta bl a med hänvisning till att kommunen bestämmer var och under vilken tid en kurs skall anordnas. Samläsning mellan kurser i närbesläktade ämnen borde också kunna förekomma.

SVUX' förslag om en "garantiorganisation" omfattande högst 1000 UT återkom.¹⁰⁷ Det förslag som vederbörande statsråd inte godtog 1976, förelades riksdagen nu i en något annorlunda stöpning. Hälften av antalet UT, dock högst 1000 UT, skulle utgöra en särskild delram för kommunen att utnyttjas för kurser med lägst fem studerande.¹⁰⁸ Äldre s k dispenskurser kunde därmed utgå, vilket förenklade för såväl skolstyrelse som sökande. Komvuxutredningen konstaterade att statsbidragssystemet endast till en del underlättade anordnandet av kurser, som skulle prioriteras, och att det var svårt att förena lokala beslut med centralt fastställda prioriteringar. Någon entydig lösning redovisades inte. Utredningen påtalade även behov av ändrade föreskrifter och att dessa samlades i en gemensam författning.

Lvux 82

Komvuxutredningen framlade sina förslag successivt. Först redovisades en lösning av gränsdragningsfrågorna, varefter det fortsatta arbetet kunde genomföras utan de ständiga störningar i förhållandet mellan studieförbund, folkhögskolor och komvux som präglade hela 70-talet. Nästa förslag avsåg en läroplan för komvux, vilket be-

handlades 1981 av riksdagen. Senare överlämnades förslag till kompletteringar av Lvux 82, vilket behandlades av riksdagen 1982. Därefter följde övriga förslag rörande komvux i huvudbetänkandet, vilka riksdagen behandlade 1984, varvid bl a en särskild lag rörande komvux och SSV stiftades.¹⁰⁹

Införande av Lvux 82

Komvuxutredningens förslag 1980 till läroplan för komvux förelades efter remissbehandling riksdagen 1981.¹¹⁰ I propositionen hänvisades först till att beslutet om Lgr 80 inte berört konsekvenserna för komvux,¹¹¹ till formerna för fastställande av antalet UT,¹¹² till pågående försök med etappindelade kurser, vilket hade vidgats till alla kommuner som önskade delta, samt till riksdagens tidigare uttalande att vuxna inte självklart behövde läsa alla ämnen eller delar av ett ämne enligt Lgr och Lgy.¹¹³ Läroplanen skulle omfatta mål och riktlinjer samt tim- och kursplaner i en allmän del. SÖ förutsattes dessutom utarbeta kommentarmaterial. Remissinstanserna tillstyrkte, liksom departementschefen, utredningens förslag om en läroplan. Regeringen hade nyligen sammanfattat sin syn på målen för vuxenutbildningen samt målgrupper och prioriteringar.¹¹⁴

Vissa delar av läroplansförslaget berördes särskilt. Sålunda ansågs uppdelningen i grund- och fördjupningsdel möjliggöra en ökad vuxenanpassning. Förslaget hade tillstyrkts bl a av TCO, SAF, SFI-kommittén och SOSVUX. Däremot visade SACO/SR tveksamhet till denna såväl som en rad andra delar av förslaget. Beträffande ämnena på grundskolnivå i komvux framhölls i propositionen, att religionskunskap borde fortvara som separat ämne, dvs utredningens funderingar i annan riktning borde inte fullföljas. Vidare avstyrktes teknik som separat ämne. Svenska som främmande språk och hemspråk borde införas. Även förslaget att sammanföra allmän och särskild

kurs i engelska, matematik, tyska och franska till en kurs i resp ämnen, som gav samma behörighet som särskild kurs enligt Lgr, godtogs. Detta förslag hade tillstyrkts av SOSVUX men avstyrkts av SACO/SR.

Komvuxutredningen redovisade ett förslag till timplaner, vilket innebar en viss omfördelning av UT mellan ämnena. En del so- och no-ämnen skulle få färre UT.¹¹⁵ Utvidgningen av engelska att omfatta L- och M-stadierna hade beslutats i särskild ordning. Det speciella problemet med tyska och franska som B- alt. C-språk har berörts ovan. SACO/SR kritiserade denna lösning. SOSVUX hade föreslagit att icke lärarledda timmar skulle kunna schemaläggas. Därigenom skulle antalet studiestödspoäng kunna ökas. Ett kommande beslut om avgångsbetyg skulle också påverkas. I förslaget till riksdagen föreslogs dock ingen sådan ändring. Inledningsvis fastställde regeringen högsta antal UT i de olika kurserna, men därefter hade SÖ befogenhet att efter regeringens riktlinjer fastställa antalet UT. SÖ skulle enligt förslaget fastställa tim- och kursplaner och utarbeta kommentarmaterial.

Trots överväganden om ändrade principer för betyg-sättningen framlades i detta sammanhang inga förslag vare sig beträffande betyg i enskilda kurser eller i slutbetygets utformning. Dock kunde svenska ersättas av svenska som främmande språk. Även andra hemspråk än finska kunde ingå. Däremot behölls alltfört betyg enligt en femgradig skala. Mot bakgrund av riksdagens beslut utfärdade regeringen förordningen om en läroplan för komvux (Lvux 82).¹¹⁶ I den allmänna delen skulle ingå dels Inledning och Mål och riktlinjer, vilka avsnitt fastställdes av regeringen, dels Tim- och Kursplaner, vilka skulle fastställas av SÖ avseende grundskolkurser, medan övriga skulle vara oförändrade t v. Ett femte avsnitt, Kommentardel, skulle även fastställas av SÖ. SÖ utökade antalet UT jämfört med utredningens förslag i svenska, tyska och franska, samt i vissa so- och no-ämnen, så att lägsta antal blev 45 UT.

Kompletteringar av Lvux 82

I sitt förslag till kompletterande avsnitt till Mål- och riktlinjer i Lvux 82 behandlade utredningen syo, gymnasieskolkurser och S.Y.-kurser samt grundvux.¹¹⁷ Vidare berördes kompetensfrågor, betygsättning, avgångsbetyg och betygsdokument. Målen för syo i komvux överensstämde med de nyligen fastställda målen för syo i ungdomsskolan.¹¹⁸ Syon föreslogs dock anpassad till andra målgrupper och förutsättningar. Bl a delades syon i extern och intern.

Mål och riktlinjer skulle omfatta såväl gymnasieskolkurser och S.Y.-kurser som grundvux. Grundvux skilde sig dock från övrig utbildning, vilket krävde en speciell utformning. Grundvux måste bedrivas på skilda nivåer och utformas olika för invandrare och för svenskar. Liksom remissinstanserna anslöt sig föredragande statsråd till förslagen om kompletteringar av Mål och riktlinjer.

Komvuxutredningen föreslog att etappindelningen skulle fullföljas. Därvid borde även allmänna ämnen på tvååriga yrkeslinjer och i vissa specialkurser infogas i systemet. CSN, SÖ, TCO och SOSVUX hade tillstyrkt den struktur som prövats i försöksverksamheten. Bl a slapp man det krångliga linjesystemet. UHÄ avstyrkte liksom – om än i mindre rättframma ordalag – SACO/SR. Alla allmänna ämnen, som fanns både på grund- och gymnasieskolnivå eller som ingick i flera studiegångar och ledde till skilda kompetensnivåer, skulle etappindelas enligt förslaget till riksdagen. Uppdelningen i delmoments- och modulkurser i yrkesämnen skulle tillämpas även i fortsättningen.

Den sammanhängande studiegången skulle indelas i högst fyra etapper, vilka skulle bygga på varandra. Indelningen skulle bestämmas utifrån ämnets struktur och karaktär och inte utifrån gymnasieskolans linjesystem. Härvidlag avvek regeringens förslag mera från ungdomsskolan än SÖ:s förslag. Men när den nivå, vilken de

olika etapperna skulle uppnå, angavs, reducerades olikheten. Förslaget till riksdagen innebar att etappsystemet skulle genomföras konsekvent.

Frågan om den sammanhängande studiegångens etapper skulle betraktas som *en* kurs eller varje etapp skulle anordnas som en separat kurs hade stor betydelse för såväl samhällsresursernas utnyttjande som de vuxnas studiesituation. Komvuxutredningens förslag innebar att samtliga etapper i ett ämne skulle utgöra *en* kurs. Detta skulle innebära större förutsättningar för deltagarna att få genomföra hela studiegången på "hemorten". Å andra sidan skulle en betydande del av kommunens UT gå åt för delar av en kurs med allt färre deltagare. Detta måste vägas mot att de inledande etapperna I och II, åtminstone i svenska, engelska, matematik och samhällskunskap som för det stora flertalet utgjorde basen i studierna, samt en rad yrkesinriktade utbildningar kunde anordnas på ett större antal orter. När de studerande nått etapp III/IV eller yrkesinriktade påbyggnadskurser, hade de fått sådan studievana och förutsättning att bedöma sina möjligheter att uppnå studiemålen att de inte behövde avskräckas av utökad avstånd till studieorten. SÖ hade i sitt förslag 1977 förordat det förstnämnda av utredningen föreslagna alternativet men bytte uppfattning i det nya läge som uppstått då den totala timvolymen begränsats. Utredningens förslag fick stöd bl a av SACO/SR, TCO och SOSVUX. I propositionen framhölls emellertid att varje etapp skulle betraktas som en fristående kurs och att någon garanti inte kunde lämnas om studier i alla etapperna på hemorten. SÖ:s förslag om en för alla gemensam grunddel och en fördjupningsdel innebärande att deltagarna prioriterade en del av kursen på bekostnad av andra delar hade redan beslutats av riksdagen för etapp I. Utredningen föreslog motsvarande uppdelning även på gymnasieskolnivå. Regeringen anslöt sig till förslaget, varvid markerades att grunddelen i yrkesämnena skulle ges tillräcklig tid för att de enskilda deltagarna skulle

kunna uppnå ett godtagbart yrkeskunnande. Någon för alla allmänna ämnen gemensam procentandel UT att tilldelas fördjupningsdelen fastställdes inte.

Problemet med ämnena tyska och franska återkom. Etapp I skulle alltfört anordnas, medan etapp II utgick och studierna fortsattes i etapp III och IV. I ett senare skede överflyttades etapp I till gymnasienivå, varför i tyska och franska kom att anordnas etapp II-IV. Estetiska ämnen skulle inte längre kunna anordnas i komvux, eftersom de var en viktig del av studieförbundens och vissa folkhögskolors verksamhet.¹¹⁹

De timplaner som gällt under försöksverksamheten borde fortfara att gälla med vissa förskjutningar mellan etapperna. Utredningen hade utarbetat vissa kursplaneförslag som utgick från ämnenas egen struktur och inte från gymnasieskolans linjer. Detta innebar således en ytterligare frigörelse från ungdomsskolan.

Utredningen hade i sitt tidigare förslag diskuterat betygsättningen i grundskolkurser utan att avge något förslag till ändring. Så skedde emellertid i huvudbetänkandet. En tvågradig skala, godkänd och icke godkänd, borde användas i etapp I, vilket också blev riksdagens beslut 1984. Däremot förordade utredningen att den femgradiga skalan skulle bibehållas på gymnasial nivå. Departementschefen anslöt sig härtill men förordade att deltagarna i komvux och SSV skulle betraktas som en egen referensgrupp.

Slut- och avgångsbetyg

Speciella slut- och avgångsbetyg i komvux hade föreslagits av SVUX och SÖ utan att vinna gensvar. I princip gick förslagen ut på att s k 25-4:or skulle erhålla slutbetyg, om de genomgått etapp I i svenska, engelska och matematik samt viss utbildning inom so- och no-sektorerna. Dessa förslag aktualiserades inte ånyo. När det gällde avgångsbetyg var SÖ:s förslag det som avvek mest från gymnasie-

skolan. SÖ framhöll att *en* studieväg med en gemensam timplan borde leda fram till *ett* enhetligt utformat avgångsbetyg. I avgångsbetyg, som gav allmän behörighet, skulle ingå svenska, engelska, matematik etapp II samt två av fem samhällsvetenskapliga ämnen och två av fem naturvetenskapliga, etapp II. I avgångsbetyg motsvarande treårig linje skulle även etapp III/IV i resp ämnen ingå. Förslaget var vagt formulerat men skulle omfatta dels obligatoriska, dels karaktärsämnen och dels en viss total UT-volymer.

Komvuxutredningen framlade ett genomarbetat förslag.

Avgångsbetyg 2 (motsvarande tvåårig utbildning i gymnasieskolan) skulle omfatta

- 1100-1400 UT i huvudsakligen allmänna ämnen, minst 1400 UT i yrkesinriktade
- obligatoriska ämnen, svenska II, engelska II, matematik II, samhällskunskap II
- vissa angivna karaktärsämnen inom E-, HS-, N- eller T-sektorerna. Alternativt kunde lägst 800 UT i yrkesinriktade kurser ingå
- fritt valda ämnen.

Avgångsbetyg 3 (motsvarande treårig utbildning i gymnasieskolan) skulle omfatta

- 1500-1700 UT, i vilka skulle inräknas utbildningen som ingick i avgångsbetyg 2
- obligatoriska ämnen – samma som i avgångsbetyg 2 – dock etapp III i svenska
- vissa angivna karaktärsämnen
- fritt valda ämnen.

Avgångsbetyg motsvarande tvååriga yrkesinriktade linjer och i S.Y.-kurser föreslogs förbli oförändrade, liksom avgångsbetyg motsvarande åk 4 av T-linjen. I förslaget till riksdagen förordades komvuxutredningens förslag, dock med vissa tillägg.¹²⁰ Yrkeskurser kunde ingå bland fritt valda ämnen även i avgångsbetyg 3. I avgångsbetyg 2 bor-

de även kunna ingå dokumenterad yrkeskompetens varigenom betyget dels dokumenterade yrkeskompetens, dels gav allmän behörighet. Ett samlat betygsdokument omfattande de kurser vederbörande genomfört, borde utfärdas i de fall inte avgångsbetyg kunde utfärdas.

Lvux 82 fullbordad – Lagstiftning om vuxenutbildning

Riksdagens beslut föranledde ändring av Lvux 82 och av vuxenförordningen.¹²¹ Sålunda skulle nya tim- och kursplaner gälla för gymnasieskolkurser i allmänna ämnen fr o m 1983. Samtidigt infördes avgångsbetyg av olika slag.

Sedan komvuxutredningens huvudbetänkande och en efterföljande analys av förslagets betydelse för SSV behandlats av riksdagen, fastställde regeringen ånyo ändrade Mål och riktlinjer för Lvux 82.¹²² Vidare föreskrev regeringen att SÖ skulle utfärda nya kursplaner fr o m 1985-07-01 för dels orienteringskursen, dels grundskolkurser i komvux.¹²³ Ändringarna i Mål och riktlinjer markerade bl a att Lvux 82 omfattade även grundvux och SSV. Mål och målgrupper för grundvux och SSV precisades.¹²⁴ SSV skulle vara ett komplement till komvux. Beträffande komvux uppbyggnad behandlades frågan om lägsta antal deltagare i kurs och den sk delramen på högst 1000 UT med lägst fem deltagare. Grunddelen måste ibland begränsas till förmån för fördjupningsdelen, men någon fördelning av antalet UT angavs inte. Prao behandlades mera i detalj. Beträffande arbetsformer framhölls att projekt eller tematiska studier kunde förekomma vid samtidigt deltagande i flera kurser.

Läromedel för vuxenutbildning hade tonats ner. Den tvågradiga betygsskalan i etapp I och, om SÖ inte föreskrev annat, i S.Y.-kurser redovisades. Ett samlat betygsdokument kunde begäras av den studerande så snart vederbörande ansåg sig ha behov därav. Slutbetyget påverkades av att etapp I i tyska och franska i fortsättningen skulle utgöra etapp II och således upphöra som grund-

skolkurs. Grundskolkurser fick anordnas på invandrar-språk om förutsättningar förelåg. Möjligheten att anordna inbyggd utbildning i komvux behandlades i ett nytt avsnitt. Beträffande undervisningens organisation i grundvux framhölls att gruppundervisning borde införas så snart som möjligt, att undervisningen skulle ske på deltid och att hemuppgifter skulle förekomma. Ett avsnitt om SSV avslutade Mål och riktlinjer.

Serien av beslut rörande komvux, grundvux och SSV föranledde utfärdandet av en Vuxenutbildningsförordning 1985.¹²⁵ Komvux' utveckling från en anordning för kompletteringsstuderande till en allsidig, vuxenanpassad utbildning, som erbjuder kompetens i enstaka ämnen eller fullständig kompetens och ger kunskaper i det egna yrket eller i ett nytt, kröntes 1984 med en särskild vuxenutbildningslag.¹²⁶ Enligt denna skall kommunerna dels verka för att vuxna deltar i utbildning, dels anordna grundvux. Varje kommun får anordna komvux. SSV skall komplettera komvux genom distansundervisning.

5. Kronologisk sammanfattning

- Före 1965 Behovet av kompletteringar för tillträde till högre studier hade tillgodosetts utan större medverkan från samhällets sida. I stället hade olika studieförbund så småningom anordnat undervisning dels på universitetsorterna dels i kvällsgymnasier på ett 30-tal orter.
- 1965 1960 års GU föreslog anordnande av kurser i ämnen som återfanns i gymnasiet, fackskolan och grundskolan inom ramen för komvux. Studierna förutsattes i första hand bli anordnade på kvällstid och med utnyttjande av ungdomsskolans materiella och personella resurser.
- 1967 Riksdagen beslöt om införande av komvux. Kurserna kom att utformas så att de i första hand betjänade genomgående väl utbildade kompletteringsstuderande.
- 1968 Verksamheten inom komvux startade.
- 1971 Då gymnasieskolan infördes kom den f d yrkeskolans deltidskurser att ingå i komvux. Flera av dessa saknade arbetsmarknadsinriktning ("hobbykurser"), vilket medförde fortsatta gränsdragningsproblem gentemot folkbildningen.
- 1970–1975 LO och TCO agerade för en förändrad inriktning av komvux. De som tidigare fått minst tillgång till utbildning borde prioriteras. Kompletteringskurserna borde stå tillbaka för grundskolkurser och yrkesinriktade kurser. Riksdagen uttalade sig vid flera

- tillfällen i samma riktning, liksom att utbildningen borde vuxenanpassas.
- 1974 Inledningsvis skulle komvux bedrivas så att produktionsbortfallet minimerades. De nya målgruppernas sociala situation var emellertid annorlunda och behövde tillförsäkras ledighet för studier, en rättighet som lagstadgades.
- 1976 Även inkomstbortfallet under studietiden måste täckas, varför ett särskilt vuxenstudiestöd infördes.
- 1974 SÖ rensade ut hobbybetonade S.Y.-kurser, varefter studieförbunden helt kunde inmuta detta revir.
- 1975 Yrkesinriktade kurser motsvarande utbildningen i gymnasieskolan omstrukturerades för komvux. De yrkestekniska ämnena uppdelades i delmomentskurser. Kungl. Maj:t medgav försöksverksamhet.
- 1976 Lokaler och utrustning i gymnasieskolan var vanligtvis anpassade till ett sk stationssystem, vilket omöjliggjorde anordnande av många delmomentskurser. Dessa delades därför upp i moduler. En försöksverksamhet startade.
- 1978 Delmoments- och modulkurser blev ett permanent inslag i komvux. Inför fastställande av det årliga kursutbudet och vid utformandet av nya yrkesinriktade kurser skulle SÖ samråda med arbetsmarknadens parter och kommunförbunden.
- 1975 SÖ-utredningen ALFAVUX visade att det fanns såväl svensktalande som invandrare utan erforderliga kunskaper och färdigheter i läsning, skrivning och matematik för att kunna delta i vuxenutbildning. SÖ föreslog att en särskild utbildning, grundvux, skulle införas.
- 1976 Timstudiestöd till grundvuxdeltagarna infördes.
- 1977 Kommunerna ålades att anordna grundvux.
- 1974 I sitt remissyttrande över SOU 1974:62, Studiestöd åt vuxna, redovisade SÖ en skiss till etappindelade ämnen. För att ge de studerande möjlighet att påverka kursinnehållet efter intresse och behov

- borde stoffet fördelas på en för alla gemensam grunddel och en fördjupningsdel, vilken senare innebar att deltagarna individuellt prioriterade en del av kursen på andra delars bekostnad. Även slut- och avgångsbetygen borde utformas annorlunda i komvux. K.K. fann denna inriktning vara ändamålsenlig, underlätta för studerande att komplettera sina betyg och därigenom uppnå allmän eller, framför allt, särskild behörighet. K.K. föreslog att SÖ skulle få i uppdrag att utarbeta ett förslag enligt redovisade riktlinjer.
- 1975 SÖ erhöll uppdraget. I sitt fortsatta arbete påtalade SVUX bl a den geografiska obalansen och behovet av vuxenanpassning. SÖ:s skiss och K.K.s tankar vidareutvecklades.
- 1977 Undervisningen i komvux var anknuten till Lgr och Lgy. Förändringar i ungdomsskolan påverkade därför även komvux. För att komma till rätta med den ojämna rumsliga spridningen prövades olika konstruktioner i gymnasieskolan. Dessa – främst samläsningen mellan olika linjer i SSG och SSG-B – liksom resonemang inom SSK fångades upp i den ovannämnda SÖ-skissen. De kom till användning i arbetet med en vuxenanpassning i komvux. Det visade sig emellertid att förändringarna i komvux behövde göras mera omfattande, något som kom till uttryck i SÖ:s förslag till Linje- och ämneskonstruktion inom komvux.
- Ämnen med olika timtal och kursplan i olika studiegångar borde förenhetligas, varigenom resurserna kunde räcka till en bättre geografisk fördelning, samtidigt som de vuxna slapp välja mellan linjerna och riskera hamna i återvändsgränder. Många ämnen på de olika linjerna var emellertid så olika stora att de inte kunde samordnas i en kurs. De etappindelades, två till fyra etapper, byggande på varandra och ingående i en gemensam studie-

- gång. Den innehållsliga vuxenanpassningen måste bygga på hänsynstagande till vuxnas livs- och yrkeserfarenhet. Enligt SÖ borde detta även påverka slut- och avgångsbetygen i komvux. De studerande skulle kunna påverka sitt studieprogram efter sina behov och inte vara tvungna att följa gymnasieskolans stela linjeuppdelning. SÖ överlämnade sitt förslag till regeringen 1977-03-02.
- 1978 Försöksverksamhet i huvudsak enligt SÖ:s förslag startade. Komvuxutredningen, vars uppgifter var direkt inriktade på komvux, startade. Utredningen avlämnade sina förslag vid olika tidpunkter och besluten följde successivt.
- 1979 I samverkan med Folkbildningsutredningen lyckades man finna en lösning på gränsdragningsproblemen, som präglat 1970-talet.
- 1980 Komvuxutredningen föreslog att en särskild läroplan skulle fastställas för komvux.
- 1981 Riksdagen fattade beslut om Lvux 82. Utredningen lämnade förslag om kompletteringar till Lvux 82 bl a omfattande gymnasieskolnivån och grundvux, som borde betraktas som kompetensgivande utbildning. De allmänna ämnen som fanns dels både i grund- och gymnasieskolorna, dels på mer än en linje med olika antal UT och/eller kursplaner skulle etappindelas. Kursplanerna skulle omfatta dels en för alla gemensam grunddel, dels en fördjupningsdel. Den femgradiga betygsskalan skulle ersättas av godkänd – icke godkänd i etapp I och i yrkesinriktade kurser. SÖ:s förslag om ett särskilt avgångsbetyg för komvux vidareutvecklades, medan slutbetyget borde vara oförändrat.
- 1982 Riksdagen fullföljde sitt tidigare beslut om Lvux 82. Läroplanens allmänna del skulle bestå av Inledning och Mål och riktlinjer, som fastställdes av regeringen, samt Tim- och Kursplaner, som fastställdes av SÖ. I läroplanen ingick dessutom Kommentär-

- material, utarbetat av SÖ. I sitt slutbetänkande behandlade utredningen olika resursfrågor. Sålunda förordades en "garantiorganisation" om högst 1000 UT inom ramen för tilldelade timmar, ett förslag som tidigare framförts av SVUX. Syo skulle arbeta både internt och externt.
- 1984 Riksdagen behandlade förslagen. Därvid togs också upp SSV och dess ställning som komplement till komvux.
En särskild Vuxenutbildningslag instiftades.
- 1985 En Vuxenutbildningsförordning fastställdes.

6. Efterskrift

Förändringar i samhället påverkar även utbildningsväsendets utformning. Genomgripande reformer förutsätter riksdagens ställningstagande men mycket sker succesivt och bäddar för en samlad förändring. Ofta slår pendeln tillbaka. Detta synes inte minst gälla kommunal vuxenutbildning. Inställningen till denna har 1993, manifesterad i riksdagens beslut, påtaglig likhet med vad som gällde 1967.

Komvux var initialt starkt ungdomsskolanknuten såväl organisatoriskt som innehållsmässigt. Den främsta uppgiften var att erbjuda kompletteringsmöjligheter för högre studier och att förse arbetsmarknaden med till denna anpassad arbetskraft. Genom att i första hand anordna studier på fritiden skulle produktionsbortfallet begränsas och ungdomsskolans lärare och lokaler dubbelutnyttjas, varigenom resursbehovet och kostnaderna hölls nere. Redan under 1970-talets första år uttalade riksdagen vid upprepade tillfällen att vuxna med kort utbildning av rättviseskäl skulle prioriteras. I anslutning härtil restes krav på en vuxenanpassad undervisning. Därmed inleddes en utveckling av komvux som så småningom ledde fram till Lvux 82.

Riksdagen uttalade 1991 att ökad samverkan mellan gymnasieskolan och den gymnasiala vuxenutbildningen av ekonomiska skäl skulle främjas men inte regleras fram.¹²⁷ På orter med begränsat elevunderlag – ofta en följd av befolkningsomflyttningen under det gångna kvartsseket – kunde utbildningsutbudet vidgas genom samordning. 1993 slog man fast att elever i gymnasieskolan samtidigt kunde vara elever i vuxenutbildningen och vuxna i ungdomsskolan. Det framhölls att det är bra för de yngre eleverna att få studera tillsammans med vuxna.¹²⁸

Administrativa förändringar rörande utbildningens bedrivande

Olika riksdagsbeslut har ändrat förutsättningarna för skolverksamheten i kommunerna. Dessa har självklart fått betydelse för komvux. 1989 behandlades frågor rörande skolans utveckling och styrning,¹²⁹ 1990 beslöt riksdagen om kommunalt ansvar för lärare, skolläda-re och syofunktionärer¹³⁰ och 1991 reglerades kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna.¹³¹ I stället för en uppdelning av statsbidragen på olika skolformer skulle kommunerna tilldelas ett samlat sektorsbidrag för hela skolväsendet. Det ankom sedan på kommunen att fördela resurserna. Därigenom ökade kommunernas ansvar för utbildningens bedrivande. Förändringen blev av kort varaktighet, eftersom sektorsbidraget från 1993 bakades in i det samlade statsbidraget till kommunerna.¹³²

En naturlig konsekvens av den ändrade formen för statsbidraget blev att kommunen skulle bestämma gymnasieskolans lokala organisation och, liksom tidigare, komvux' omfattning.¹³³ Vidare upphörde kopplingen mellan statsbidrag och timramar för komvux. Riksdagen markerade den grundläggande vuxenutbildningens stora betydelse genom att ålägga kommunerna att svara för denna utbildning.

Ändrad behörighet för högre studier

Komvux och dessförinnan de av vissa studieförbund organiserade kvällsgymnasierna har spelat en stor roll för dem som behövt komplettera sina kunskaper för att uppnå behörighet för högre studier. De under 1970-talet ändrade behörighetsbestämmelserna förstärkte härvidlag komvux' betydelse. Kompetenskommittén påtalade vikten av en större geografisk spridning av komvux, vilket på ett avgörande sätt bidrog till etappindelning av de teoretiska ämnena.

Sedan universitet och högskolor fått rätt att själva avgöra urvalsmetoder och förkunskapskrav har situationen förändrats.¹³⁴ Man har dock enligt regeringen (prop. 1992/93:250) att i ett stort antal fall räkna med krav på särskild behörighet utöver den allmänna för antagning. Detta är ett skäl till att tillskapa möjligheter inom gymnasieskolan att i ökad omfattning skaffa behörighet genom att utnyttja individuella tillval.¹³⁵

Kopplingen av komvux till gymnasieskolan

Riksdagens beslut 1991 innebar att den dittillsvarande komvux uppdelades i grundläggande och gymnasial vuxenutbildning samt påbyggnadsutbildning. På gymnasial nivå skulle komvux erbjuda utbildning i samma utsträckning som gymnasieskolan med undantag för estetiska ämnen som även fortsättningsvis förbehölls studieförbund och folkhögskola. Komvux skulle ge "vuxna kunskaper och färdigheter motsvarande dem som ungdomar kan få i gymnasieskolan". Kurs- och timplaner skulle vara gemensamma. Förändringar som genomfördes i gymnasieskolan skulle därför framgent genomföras även inom komvux.¹³⁶ Som en följd av 1991 års beslut reviderades såväl Lgy 70 som Lvux 82 våren 1992.¹³⁷ Något förslag om att upphäva Lvux 82 förelåg inte 1991, ett steg som däremot togs 1993.

Förändringar av gymnasieskolan 1991

Sedan utredningarna "Livlina för livslångt lärande" och "Samverkan mellan gymnasieskola och vuxenutbildning" presenterats, framlade regeringen förslag om en reformerad gymnasieskola i prop. 1990/91:85 "Växa med kunskaper".¹³⁸

De olika studievägarna ersattes av 16 nationella program, som skall omfatta en kärna av obligatoriska ämnen, individuella tillval och specialarbeten. De nio kärnämnen var svenska, engelska, samhällskunskap, matematik, na-

turkunskap, idrott och hälsa samt estetiska ämnen. Vidare kunde specialutformade program och individuella program anordnas. De senare skulle vara motivationsskapande för studieobenägna. Därtill kan lärlingsutbildning anordnas, varvid skolan svarar för de allmänna ämnena. I timplanen skulle anges den minsta tid, uttryckt i antal 60-minuterstimmar, som varje elev i de nationella programmen garanterades, dels för hela programmet, dels för enskilda ämnen. De nationella och specialutformade programmen skulle omfatta tre årskurser.¹³⁹

Reformen kompletterades följande år varvid bl a möjlighet att anordna mindre studiekurs i gymnasieskolan infördes liksom en reviderad lärlingsutbildning.¹⁴⁰

Förändringar av Komvux 1991

Regeringens prop. 1990/91:85 "Växa med kunskaper" omfattade även förslag till en reformerad offentlig vuxenutbildning. Riksdagen hade 1988 beslutat om hur vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (SÄRVUX) skulle utformas. Viss komplettering ägde rum 1991.¹⁴¹ Undervisningen i svenska för invandrare (Sfi) reformerades 1990 och en särskild läroplan utfärdades i december 1990.¹⁴² Reformen av komvux innebar att densamma kom att bestå av tre delar, grundläggande vuxenutbildning, gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning. Komvux, Särsvux och Sfi hänfördes till det offentliga skolväsendet för vuxna. Lvux 82 reviderades i anslutning till beslutet. Riksdagen upphävde den särskilda vuxenutbildningslagen från 1984.¹⁴³ Något förslag om att upphäva Lvux 82 framlades däremot inte.

Reformbesluten bör ses bl a mot bakgrunden av den ändrade rollfördelningen mellan stat och kommun. Väsentliga faktorer var statsbidragets nya utformning och kommunernas ansvar för undervisningens genomförande, erforderlig uppstramning av grundvux och statens uppgift att undanröja hinder för vidgad samverkan mellan gym-

nasieskola och gymnasial vuxenutbildning bl a av ekonomiska skäl, en samverkan som dock inte skulle regleras fram. Även ändrade förutsättningar för antagningen till högre studier spelade in.

Det konstaterades att en nivå motsvarande åk 6 i grundskolan var en fiktiv gräns för den grundläggande utbildningen. Alla vuxna skulle få en bred allmän kompetens för arbets- och samhällslivet samt en grund för vidare studier. Slutnivån skulle därför motsvara åk 9 i grundskolan. En sammanslagning av grundvux och etapp I var en naturlig konsekvens av detta resonemang. Det slogs också fast att den nya grundläggande vuxenutbildningen inte skulle vara lika nära anpassad till grundskolans högstadium som etapp I varit. En ny timplan skulle fastställas.

Medan den grundläggande vuxenutbildningen fjärdades från motsvarande nivå i ungdomsskolan, innebar reformen av den gymnasiala vuxenutbildningen ett stort steg i motsatt riktning. Den skulle nära anknyta till gymnasieskolan vad gällde innehåll och kompetens. En organisatorisk samverkan ansågs medföra besparingar och på orter med svagt elevunderlag för gymnasieskolan öka utbildningsutbudet. Därför skulle kurs- och timplanerna vara gemensamma för ungdomar och vuxna. En skillnad var dock att det garanterade minsta antalet UT i ämnena endast skulle vara en rekommendation inom vuxenutbildningen. Riksdagsbeslutet innebar även att vuxna också framdeles skulle erbjudas studier på såväl heltid som deltid.

Den yrkesinriktade utbildningen skulle ge högre kompetens i den studerandes yrke eller för ett nytt yrke. Samtliga kurser, inklusive de s k SY-kurserna, på gymnasial nivå och påbyggnadskurserna sammanfördes under begreppet påbyggnadsutbildning. Denna skulle följa en egen timplan. Även utbildningar som saknades i gymnasieskolan fick anordnas. Inte minst denna del av komvux kunde fungera som ett alternativ till personal-

utbildning men med beaktande av att komvux styrs av den enskildes situation och behov, inte av företagens.¹⁴⁴

Ett samlat betygsdokument var det vanligaste sättet att redovisa resultatet av vuxenstudier. Slutbetyg efter grundläggande vuxenutbildning måste innehålla betyg i kärnämnen. Avgångsbetyg som gav allmän behörighet utfärdades efter förenklade regler för vuxna. En viss utbildningsvolym krävdes. Bestämmelserna redovisades i förordningen om komvux.¹⁴⁵

I prop. 1990/91:85 framhölls att "den kommunala vuxenutbildningen är särskilt ägnad att minska utbildningsklyftorna mellan ungdomen och de vuxna. Dess viktigaste uppgift är att erbjuda utbildning till dem som tidigare fått minst av utbildningsresurserna i samhället. När denna prioritering blir tydlig, kan återkommande utbildning också bli en realitet för de korttidsutbildade."

Förändring av gymnasieskolan 1993

I december 1993 fattade riksdagen beslut enligt regeringens förslag om en gemensam läroplan för gymnasieskolan och gymnasiesärskolan, för den kommunala vuxenutbildningen och vuxenutbildning för utvecklingsstörda samt statens skolor för vuxna. Vidare beslöts att gymnasieskolan skulle vara kursutformad samt att ett nytt betygssystem skulle införas. Prop. 1992/93:250 hade föregåtts av Läroplanskommitténs och Betygsutredningens förslag, vilka blivit föremål för bearbetning i departementet.¹⁴⁶ Gymnasieskolan förvandlades till en allmän, om än inte obligatorisk, skola för alla tonåringar, varvid målsättningen var att kvalitet och ambitioner inte fick sänkas. Alla elever skulle ges tillräckliga kunskaper i kärnämnen. Skolan skulle ge förkunskaper för högre studier, ge kompetens för arbete och ge den enskilde chans att välja och utvecklas. De studerande skulle bli av ekonomiska skäl kunna utnyttja såväl gymnasieskolan som komvux och bedriva "blandstudier". Detta var ett av motiven till

beslutet om gemensamma kurs- och timplaner. Eftersom den gymnasiala vuxenutbildningen skulle ge kunskaper och färdigheter motsvarande dem som ungdomar kan få i gymnasieskolan, ansågs anledning föreligga att också upphäva Lvux 82 och införa en gemensam läroplan.

Åtskilliga ungdomar attraherades av de friare formerna och valmöjligheterna i komvux. Den reformerade gymnasieskolan har därför tagit intryck av komvux. I den kursutformade gymnasieskolan indelas ämnena i en eller flera kurser, men ingen kurs får omfatta färre än 30 timmar, vilket har stora likheter med etappindelningen i komvux. Kurserna skall utformas med hänsyn till ämnens struktur. Indelningen av ämnena i kurser beräknades medge större flexibilitet och därmed en anpassning till elevernas och arbetslivets önskemål. Även uppställda krav för fullständigt avgångsbetyg har stora likheter med de principer som gällt för komvux. Sålunda skall de nationella och specialutformade programmen omfatta en viss volym och de obligatoriska kärnämnen ingå. Man utgår från det minsta antalet garanterade timmar enligt timplanen, vilka omvandlas till gymnasiepoäng. Fullföljda studier i ett program med övervägande teoretiska ämnen kräver 2 180 poäng och i ett program med övervägande yrkesinriktade 2 400 poäng.

I propositionen (1992/93:250) framhölls att flertalet remissinstanser stödde förslaget om en gemensam läroplan. Det redovisades emellertid också att i en del yttranden, bl a från Skolverket, Lärarnas Riksförbund och Samorganisationen för Sveriges vuxenstudierande, påtalats gymnasieskolans och komvux' skilda profiler, och att TCO ville ha separata läroplaner liksom Elevkårernas Centralorganisation. I en motion framhöll Larz Johansson (c) det felaktiga i att betrakta komvux som ett alternativ till ungdomsutbildningen och i en annan motion framhöll Ingvar Carlsson (s) m fl att bäst resultat uppnås med skilda läroplaner.¹⁴⁷

Förändringar av Komvux 1993

Riksdagens beslut 1991 innebar att komvux' viktigaste uppgifter, så som de utformats i början av 1970-talet, skulle förbli i huvudsak oförändrade. Mellan folkbildningen och komvux fastställdes en gräns 1981. Någon förändring aktualiserades inte. Så skedde emellertid 1993. Kompetensgivande vuxenutbildning skulle kunna anordnas även i studieförbundens regi under förutsättning att verksamheten präglades av samma synsätt som i övriga studiecirkel och att kompetensbevis inte skulle utfärdas.¹⁴⁸ Den viktigaste förändringen av komvux 1993 var beslutet att upphäva Lvux 82. Anknytningen till ungdomsutbildningen markerades och förslaget om samverkan med gemensam läroplan som yttersta konsekvens utgick i huvudsak från ungdomarnas behov. Komvux' speciella målsättning och uppgifter som en utbildning för vuxna tonades ned.¹⁴⁹ I riksdagen förelåg således inte en enig inställning till vuxenutbildning på gymnasial nivå. Majoriteten förordade en utformning som prioriterade ungdomarnas behov och intressen i enlighet med regeringens förslag, medan minoriteten förordade en samverkan som var anpassad till såväl ungdomar som vuxna i enlighet med ovannämnda (c)- och (s)-motioner. Det slutliga resultatet kan utläsas först då läroplansarbetet och beslut i anslutning därtill föreligger.

Noter

1. KOMVUX I INITIALSKEDET

- 1 SOU 1948:27. SOU 1961:30
- 2 Prop 1962:54
- 3 JACOBSON, B. (1988). Varför finns skolan här?
- 4 SOU 1963:42, SOU 1963:50. Prop. 1964:171
- 5 SOU 1962:5. Prop. 1963:97
- 6 Prop. 1962:103
- 7 SOU 1965:60
- 8 SOU 1966:3
- 9 Prop 1967:85
- 10 Vf 14 § SFS 1967:452
- 11 Prop. 1967:85 med redovisning av remissyttranden

2. BEHOV AV OCH FÖRSLAG TILL VUXENANPASSNING AV KOMVUX.

- 12 SOU 1965:60
- 13 LOVUX 1969-1974. TCO:s utbildningsnämnd 1972, 1974
- 14 LO och TCO, skrivelse till regeringen 1974-03-15
- 15 St.U. 1967:117. Mot. I 790, II 995
- 16 SOU 1974:62
- 17 Prop. 1971:37
- 18 SOU 1974:54
- 19 Prop. 1970:35
- 20 Prop. 1971:37, 1973:54, 1975:23, SFS 1975:395
- 21 Prop. 1971:37, 1970:35, 1972:26
- 22 SOU 1973:2
- 23 Prop. 1971:37, 1973:54
- 24 SÖ 1974-04-03, 1974-04-22. Översyn av komvux. Se prop. 1975:1 bil. 10 s. 427
- 25 JACOBSON, B. (1975). Kommunal vuxenutbildning. Bil. 3 till SOU 1975:59
- 26 Se även JACOBSON, B. (1988 och 1992)
- 27 Ds A 1974:2
- 28 Prop. 1974:148. Lag 1974:981

- 29 SFS 1974:358
- 30 DsU 1970:13. Prop. 1971:37
- 31 SOU 1974:62
- 32 Prop. 1975:23
- 33 Prop. 1973:54
- 34 Prop. 1971:37. Prop. 1976/77:150
- 35 SOU 1974:62
- 36 Bp 1975:1, bil. 10. SFS 1975:337 ändr. 1981. Skrivelse från SÖ 1978-05-22
- 37 Prop. 1973:54
- 38 SÖ (1980). Yngre elever i vuxenutbildning – äldre elever i gymnasieskola 1978
- 39 DsU 1975:18. Tilläggsdirektiv till 1976 års GU 1979-06-07
- 40 UbU 1980/81:12 och 15
- 41 Prop. 1981/82:14
- 42 Vf 26 §, 32 §, 36 §
- 43 Prop. 1971:37
- 44 JACOBSON, B. (1978) SÖ Dnr V 79:2941. JACOBSON, B. (1980) SÖ Dnr V 80:5061
- 45 LIDHAGEN, M. (1977), SÖ 1977-07-22, SÖ (1979) Dnr V 79:7738
- 46 EKLUND, H. (1979), HULT, H. (1980)
- 47 Prop. 1971:37

3. VUXENANPASSNING AV UTBILDNINGENS STRUKTUR.

- 48 K.Br. 1969-05-29. ASÖ 1974/75:48. Lgr 69. Studieplan. Suppl. 2 (1981)
- 49 SOU 1971:51
- 50 Prop. 1975:23. UbU 1975:16
- 51 ALFAVUX, SÖ 1975. SÖ skrivelse 1975-10-27. Dnr V 75:7405
- 52 Prop. 1975/76:100 bil. 10
- 53 Prop. 1976/77:100 bil. 12. SFS 1977:537
- 54 SFS 1976:327
- 55 SÖ-FS 1977:42, 1981:19, 1981:20
- 56 Kungl. Maj:t 1968-03-15, 1968-04-19. Se ASÖ 1972/73:70
- 57 SÖ skrivelse till Kungl. Maj:t 1974-04-22
- 58 Kungl. Maj:t 1975-01-16
- 59 SÖ 1975-03-05, timplaner för delmomentkurser
- 60 ASÖ 1975/76:51
- 61 BACKMAN, B. (1979)
- 62 Regeringen 1976-05-26

- 63 ASÖ 1975/76:51. ASÖ 1976/77:42. Förteckningar ("Gula boken") fr o m 1977/78
- 64 Bp 1977/78:100 bil. 12
- 65 Förordning om riktlinjer för fastställande av högsta antal lektioner 1978-06-29
- 66 Vuxenförordningen 16 §. Se även ASÖ 1976/77:41
- 67 Samrådsgrupp. Kommunförbundet, Landstingsförbundet, SAF, LO, TCO, SACO/SR, PUN/SIPU och SÖ
- 68 Prop. 1972:84
- 69 SOU 1970:21
- 70 SOU 1974:71. Prop. 1975:9. UbU 1975:17
- 71 PM, intern inom SÖ (Jacobson, B.) 1974-09-21
- 72 SOU 1974:62 s. 139. SÖ:s yttr. över SOU 1974:62 Dnr V 74:6301
- 73 SÖ förslag till regeringen, SSG (1972-11-20). JACOBSON, B. (1973) Ped. Medd. 1973:1
- 74 Prop. 1978/79:180, UbU 1978/79:45. Prop. 1981/82:14
- 75 SOU 1975:9
- 76 Se not 25
- 77 Se not 71
- 78 SOU 1975:59
- 79 SÖ, Läroplansanpassning och läromedelsutveckling inom vuxenutbildning (LIV). Slutrapport 1978. Projektledare först Erik Norberg, därefter Magnus Rolf
- 80 Regeringens uppdrag till SÖ 1975-05-29. Prop. 1975:9 s. 418, 457. SOU 1974:71 s. 100-101
- 81 SÖ, förslag om Linje- och ämneskonstruktion inom kommunal vuxenutbildning 1977-03-02
- 82 SOU 1974:71 s. 100-101. SOU 1975:59 avsnitt 6.1-6.7
- 83 Prop. 1975:9. Kungl. Maj:ts uppdrag 1975-05-29
- 84 Dir. 1975:19. Folkbildningsutredningen
- 85 SOU 1970:21. SOU 1975:59
- 86 SOU 1975:9
- 87 Prop. 1972:84
- 88 SOU 1975:59
- 89 Prop. 1977/78:36
- 90 Prop. 1977/78:36
- 91 Kommittédirektiv 1978:31 till Komvuxutredningen
- 92 UbU 1977/78:10
- 93 SÖ, förslag till bestämmelser för försöksverksamhet Dnr V 78:1502 SÖ, underlag för försöksverksamhet 1978-1981. Dnr V 78:1792. Enskilda ämnen 1978 och 1979

- 94 Förordning 1978-07-29 om försöksverksamheten. SÖ-FS 1978:136. Vidgat försök 1979-09-13
- 95 Redogörelser för försöksverksamheten. Dnr 79:7685. Projektledare 1978-07-01–1979-12-31 Evert Lindholm Dnr V 80:5023. Projektledare 1980-01-01–06-30 Ingela Swartling SÖ 1981. Rapport 1978/79–1980/81. Utarbetad av Gunilla Zackari
- 96 Prop. 1980/81:203. Prop. 1980/81:100 bil. 12. UbU 1980/81:18

4. LÄROPLAN FÖR KOMMUNAL VUXENUTBILDNING.

- 97 SOU 1979:92
- 98 Dir 1978:31 (1978-03-16). Dir. 1979:41 (1979-04-05)
- 99 EKLUND, H. (1979)
- 100 SOU 1982:29 s. 93
- 101 SÖ-FS 1977:42 och 1981:19-20
- 102 Skrivelse 1980-10-28 från Komvux-utredningen. Prop. 1980/81:203. UbU 1981/82:1. Riktlinjer för tim- och kursplaner 1982-03-11
- 103 Prop. 1983/84:40, bil. 6. UbU 7
- 104 Skrivelse 1981-12-02 från Komvuxutredningen
- 105 Skolförordningen 8 kap. 13 §
- 106 Prop. 1976/77:150 bil. 5
- 107 SOU 1975:59. Bp 1975/76:100 bil. 10. UbU 1975/76:25. ASÖ 1976/77:13 (1976-07-08). SÖ (1977). Redovisning av "dispenskurser" enl förordningen 1976-07-08 till reger. 1977-07-25. SÖ (1978). Redovisning av "dispenskurser" till reger. 1978-04-14
- 108 Vuxenutbildningsförordningen (SFS 1985:288) 76 §
- 109 Skrivelse från Komvux-utredningen 1980-10-28. Prop. 1980/81:203 UbU 1981/82:1. Skrivelse från Komvux-utredningen 1981-12-02. Prop. 1982/83:2. SOU 1982:29. Prop. 1983/84:169. UbU 1984/85:1
- 110 Prop. 1980/81:203
- 111 Prop. 1978/79:180
- 112 Bp. 1976/77:100 bil. 12. UbU 19. Regeringen 1977-06-09
- 113 Bp. 1980/81:10 bil. 12. UbU 18
- 114 Prop. 1980/81:127
- 115 SOU 1982:29
- 116 Förordning om 1982 års läroplan (1982-03-11). SFS 1971:424 16 §. Bemyndigande för SO 1982-03-11. Tim- och kursplaner i etapp I, SÖ 1982-04-08. Prop. 1980/81:203

- 117 Skrivelse från Komvux-utredningen 1981-12-02. Prop 1982/83:2 UbU 1982/83:2
- 118 Prop. 1981/82:15. UbU 1981/82:6
- 119 Prop. 1983/84:169
- 120 Prop. 1982/83:2
- 121 Ändr. av 1971:424, SFS 1983:511. Förordn. 1982-03-11, ändr. Förordning 1983-05-05. Bp 1982/83:100 bil. 10. Förordning om ändr. av 1971:424 Förordning ang. timplaner. 1983-05-05 (SFS 1983:95). Ersatte förordningarna 1977-06-09, 1978-06-29
- 122 SOU 1982:29, DsU 1983:5. Prop. 1983/84:169. UbU 1984/85:1. Prop. 1984/85:37. UbU 8
- 123 Förordningen 1985-05-15
- 124 Lvux 82
- 125 Vuxenutbildningsförordning 84. SFS 1985:288 (1985-05-15)
- 126 Vuxenutbildningslag. SFS 1984:1118 (1984-12-20), Prop. 1984/85:37. UbU 1984/85:8

6. EFTERSKRIFT

- 127 Prop. 1990/91:85. Växa med kunskaper – om gymnasieskola och vuxenutbildning. (UbU 16)
- 128 Prop. 1992/93:250. En ny läroplan och ett nytt betygssystem för gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning, gymnasie-särskola och särvtux. (UbU 1993/94:2)
- 129 Prop. 1988/89:4 om skolans utveckling och styrning. (UbU 7)
- 130 Prop. 1989/90:41 om kommunalt huvudmannaskap för lärare, skolledare, bitr. skolledare och syo-funktionärer. (UbU 9)
- 131 Prop. 1990/91:18 om ansvaret för skolan (UbU 4)
- 132 Kompletteringsprop. 1991/92:150 (UbU 9)
- 133 Se not 127
- 134 Prop. 1992/93:1. Universitet och högskolor – Frihet för kvalitet
- 135 Se not 128
- 136 Se not 127
- 137 Läroplan för Sfi (Lpn 1991:1) december 1990. 1992-02-27, 1992-06-11. (Lvux ang Särvtux)
- 138 SOU 1989:114. Livlina för livslångt lärande. DsU 1990:59. Samverkan mellan gymnasieskolan och vuxenutbildningen
- 139 Se not 127
- 140 Prop. 1991/92:157 om vissa gymnasie- och vuxenutbildningsfrågor (UbU 26, KrU 31)

- 141 Prop. 1987/88:113 om vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvux. (UbU 33)
- 142 Prop. 1989/90:102 om reformering av svenska för invandrare
- 143 Se not 127 och 137, SFS 1984:1118
- 144 Se not 127
- 145 SFS 1992:403. Förordning om kommunal vuxenutbildning
- 146 SOU 1992:94. Skola för utbildning. Läroplanskommittén
SOU 1992:86. Ett nytt betygssystem. Betygsutredningen
- 147 Mot. 1992/93:505. Larz Johanson (c) m fl, "Kommunal vuxenutbildning". Mot. 1993/94:638. Ingvar Carlsson (s) m fl med anledning av prop 1993/94:250
- 148 Se not 140
- 149 Se not 128

Förkortningar

ABF	Arbetarnas bildningsförbund
ALFAVUX	Arbetsgrupp för alfabetiseringsundervisning för vuxna, SÖ
AMS	Arbetsmarknadsstyrelsen
AMU	Arbetsmarknadsutbildning
AP	Arbetsmarknadens parter
ASÖ	Aktuellt från Skolöverstyrelsen
A.ä.	Allmänna ämnen
Bp	Budgetproposition
B-språk	Tyska och franska
CSN	Centrala studiestödsnämnden
Ds A	Departementspromemoria. Arbetsmarknadsdepartementet
Ds U	Departementspromemoria. Utbildningsdepartementet
F, Fa	Fackskolan
FOU	Forsknings- och utvecklingsarbete
FÖVUX	Kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning
GD	Generaldirektör
GI	Gymnasieinspektör
Gr	Grundskola
GRUNDVUX	Grundutbildning för vuxna
GU	Gymnasieutredning
GU 60	1960 års gymnasieutredning
GU 76	1976 års gymnasieutredning
Gy	Gymnasieskolan
K Br	Kungl brev
Kd	Kursdeltagare
KK	Kompetenskommittén
KK	Kungl kungörelse
KAMU	Kommittén för översyn av arbetsmarknadsutbildningen
Komvux	Kommunal vuxenutbildning

KÖY	Kungl överstyrelsen för yrkesutbildning
L	Lågstadium
Lfa	Läroplan för fackskolan
Lgr	Läroplan för grundskolan
Lgy	Läroplan för gymnasieskolan
LIV	Läroplansanpassning och läromedelsutveckling inom vuxenutbildningen, SÖ-projekt
LO	Landsorganisationen
LOVUX	LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildningsfrågor
Lvux	Läroplan för kommunal vuxenutbildning
M	Mellanstadium
no	Naturorienterade ämnen
prao	Praktisk arbetslivsorientering
prop	Regeringsproposition
SACO/SR	Sveriges akademikers centralorganisation/Statstjänstemännens riksorganisation
SAF	Svenska arbetsgivarföreningen
SCB	Statistiska Centralbyrån
Sfi	Svenska för invandrare
SFS	Svensk författningssamling
SIPU	Statens institut för personaladministration och personalutveckling
so	Samhällsorienterade ämnen
SOU	Statens offentliga utredningar
SSG	Särskild samordnad gymnasieskola
SSG-B	B-form av Särskild samordnad gymnasieskola med samläsning mellan flera årskurser
SSK	Skolan, staten och kommunerna
SSV	Statens skolor för vuxna
St U	Statsutskottet
SVUX	Kommittén för studiestöd åt vuxna
S.Y.-kurs	Särskild yrkesinriktad kurs
SYO	Studie- och yrkesorientering
SÄRVUX	Vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda
SÖ	Skolöverstyrelsen
SÖ-FS	Skolöverstyrelsens författningssamling
TBV	Tjänstemännens bildningsverksamhet
TCO	Tjänstemännens Centralorganisation
TRU	TV och radio inom utbildningsväsendet
U 68	1968 års utbildningsutredning
UbU	Utbildningsutskottet

UHÄ	Universitets- och högskoleämbetet
UT	Undervisningstimmar
V 2	Byrån för kommunal och statlig vuxenutbildning i SÖ
Vf	Vuxenutbildningsförordningen
YB	Yrkesutbildningsberedningen
Yrk	Yrkesskolan
ÅU	Återkommande utbildning

Linjer i gymnasieskolan (1981–1982)

Tre- och fyraåriga linjer

- E Ekonomisk linje
- H Humanistisk linje
- N Naturvetenskaplig linje
- S Samhällsvetenskaplig linje
- T Teknisk linje

Tvååriga linjer

- Be Beklädnadsteknisk linje
- Ba Bygg- och anläggningsteknisk linje
- Dk Distributions- och kontorslinje
- Du Drift- och underhållsteknisk linje
- Ek Ekonomisk linje
- Et El-teleteknisk linje
- Fo Fordonsteknisk linje
- Jo Jordbrukslinje
- Ko Konsumtionslinje
- Li Livsmedelsteknisk linje
- Mu Musiklinje
- Pr Processteknisk linje
- Sb Skogsbrukslinje
- So Social linje
- Ss Social servicelinje
- Te Teknisk linje
- Td Trädgårdslinje
- Tr Träteknisk linje
- Ve Verkstadsteknisk linje
- Vd Vårdlinje

Källor och litteratur

Riksdagstryck

Propositioner

- 1962:54 Reformering av den obligatoriska skolan
- 1962:107 Ang vidgad vuxenutbildning
- 1963:97 Statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna
- 1964:171 Reformering av de gymnasiala skolorna mm
- 1967:85 Ang vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område mm
- 1970:35 Ang ökat stöd till vuxenutbildningen
- 1971:37 Ang vuxenutbildning
- 1972:26 Ang vuxenutbildning
- 1972:84 Ang gymnasieskolans kompetensvärde mm
- 1973:54 Ang vuxenutbildning
- 1974:148 Ang förslag till lag om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning
- 1975:1 Bil 10, Bp
- 1975:9 Om reformering av högskoleutbildningen mm
- 1975:23 Om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd till vuxna mm
- 1975/76:100 Bil 10, Bp
- 1976/77:100 Bil 10, Bp
- 1976/77:150 Bil 5. Kompletteringsproposition
- 1977/78:36 Om kommunal vuxenutbildning
- 1977/78:100 Bil 12, Bp
- 1978/79:180 Om ny läroplan för grundskolan
- 1980/81:20 Bil 8, om besparingar i statsverksamheten mm
- 1980/81:100 Bil 11 och 12, Bp
- 1980/81:127 Om folkbildning mm
- 1980/81:203 Ang läroplan för den kommunala vuxenutbildningen
- 1981/82:14 Förändring av gymnasieskolans utformning mm
- 1981/82:15 Om studie- och yrkesorientering i grundskolan och gymnasieskolan mm
- 1982/83:2 Om kompletteringar till 1982 års läroplan för kommunal vuxenutbildning mm

1983/84:40 Bil 6
1983/84:116 Om gymnasieskola i utveckling
1983/84:169 Om kommunal och statlig utbildning för vuxna
1984/85:37 Om vuxenutbildningslag

Utskottsutlåtanden

StU 1967:117 (Mot. I 790, II 995)
UbU 1975:16 (prop 1975:23)
UbU 1975:17 (prop 1975:9)
UbU 1975/76:25 (Bp 1975/76:100)
UbU 1977/78:10 (prop 1977/78:36)
UbU 1977/78:15 (Bp 1977/78:100)
UbU 1978/79:45 (prop 1978/79:180)
UbU 1980/81:12 (prop 1980/81:20 bil 8)
UbU 1980/81:15 (prop 1980/81:20 bil 8)
UbU 1980/81:18 (prop 1980/81:100)
UbU 1981/82:1 (prop 1980/81:203)
UbU 1981/82:6 (prop 1981/82:15)
UbU 1982/83:2 (prop 1982/83:2)
UbU 1983/84:7 (prop 1983/84:40)
UbU 1984/85:1 (prop 1983/84:169)
UbU 1984/85:8 (prop 1984/85:37)

Lagar, stadgar, förordningar mm

SFS 1967:452 Stadgan för gymnasial vuxenutbildning
KM:t 1968-03-15 ang fördelning av utbildningar mellan komvux och folkbildning
KM:t 1968-04-19 ang fördelning av utbildningar mellan komvux och folkbildning
K Br 1969-05-29 Statsbidrag till undervisning på grundskolenivå av vuxna, som fått ofullständig eller ingen utbildning
SFS 1971:424 KK om kommunal och statlig vuxenutbildning
SFS 1973:349 Studiestödslag (ändr 1975:359 bl a särskilt vuxenstudiestöd)
SFS 1974:981 Lag om arbetstagarens rätt till ledighet för utbildning
Reger. 1975-01-16 Riktlinjer för fastställande av högsta antal lektioner i kommunal vuxenutbildning
Reger. 1975-05-29 Uppdrag åt SÖ att utarbeta förslag till en omstrukturerad komvux

SFS 1975:337 Förordning om tjänster som lärare vid skolväsendet i kommuner
SFS 1975:395 Förordning om statsbidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser
Reger. 1976-05-13 Försöksverksamhet med uppsökande verksamhet i bostadsområden
Reger. 1976-05-26 Riktlinjer för fastställande av högsta antal lektioner för vissa kurser inom kommunal vuxenutbildning
Direktiv 1976:10. 1976 års gymnasieutredning
SFS 1976:327 Förordning om timersättning vid grundutbildning för vuxna
ASÖ 1976/77:3 Förordning om elevantal i kurser inom kommunal vuxenutbildning 1978-07-08
SFS 1977:537 Förordning om grundutbildning för vuxna
Direktiv 1978:31 till Komvux-utredningen (1978-03-16)
Reger. 1978-06-29 Förordning om riktlinjer för fastställande av högsta antal lektioner för yrkesinriktad utbildning i kommunal vuxenutbildning
Reger. 1978-07-29 Förordning om försöksverksamhet med etappindelning av kommunal vuxenutbildning
Direktiv, tilläggs-, 1979:41 till Komvux-utredningen 1979-04-05
Reger. 1979-09-13 Förordning om utvidgad försöksverksamhet att omfatta även teknisk utbildning
Direktiv, tilläggs-, till 1976 års gymnasieutredning 1977-02-03
SFS 1981:453 Ändr av förordning om tjänster som lärare vid skolväsendet i kommuner
Reger. 1982-03-11 Riktlinjer för SÖ att fastställa tim- och kursplaner i etapp I
Reger. 1982-03-11 Förordning om 1982 års läroplan för kommunal vuxenutbildning
Reger. 1983-05-05 Förordning om ändr av förordning 11 mars 1982 om läroplan för kommunal vuxenutbildning
SFS 1983:95 Förordning om riktlinjer för att fastställa timplaner mm i kommunal vuxenutbildning
SFS 1983:511 Förordning om ändr av förordning (1971:424) om kommunal vuxenutbildning
SFS 1984:1118 Vuxenutbildningslag (1984-12-20)
Reger. 1985-05-15 Förordning om läroplan för kommunal och statlig utbildning för vuxna
SFS 1985:288 Vuxenutbildningsförordning

Läroplaner

Läroplan för grundskolan. Lgr 62, Lgr 69, Lgr 80
Läroplan för gymnasieskolan. Lgy 70
Läroplan för kommunal och statlig vuxenutbildning, Lvux 82
Lgr 69. Studieplan Suppl 2. Läroplan i svenska för vuxna invand-
rare (1971)

Anvisningar, riktlinjer

ASÖ 1972/73:70 Ang KM:ts fördelning av kurser mellan komvux
och folkbildning
ASÖ 1974/75:48 Anvisningar om information om gällande be-
stämmelser för alfabetiseringsundervisningen
ASÖ 1975/76:51 Anvisningar om modulkurser
ASÖ 1975/76:51, 1976/77:42 Förteckning över komvuxkurser
ASÖ 1976/77:4 Ang vuxenförordningen
Förteckning över kurser i komvux ("Gula boken") 1977/78 o följ
år
SÖ-FS 1977:42 Föreskrifter och anvisningar rörande grundvux
SÖ-FS 1978:36 Förordning om försöksverksamhet med etapp-
indelning
SÖ-FS 1981:19-20 Föreskrifter och anvisningar rörande grundvux
SÖ 1982-04-08 Tim- och kursplaner i grundskolkurser (etapp I)
inom ramen för Lvux 82

Förslag, skrivelser

SÖ:s årliga anslagsframställningar
1972-11-20 SÖ:s förslag om timplan för särskild samordnad gym-
nasieskola (SSG)
1974-03-15 LO och TCO ang reformering och utbyggnad av vuxen-
utbildningen
1974-04-03 SÖ ang översyn av kommunal vuxenutbildning
1974-04-22 SÖ hemställan om riktlinjer för högsta antal lektioner
för den yrkesinriktade utbildningen
1974-12-04 SÖ yttrande över SOU 1974:62. Studiestöd åt vuxna Dnr
V 74:6301
1975-03-05 SÖ, timplan för delmomentskurser
1975-10-27 SÖ, ang grundutbildning för vuxna. Dnr V 75:7405
1977-03-02 SÖ, förslag om linje- och ämneskonstruktion inom
kommunal vuxenutbildning

1978-03-06 SÖ, förslag till bestämmelser för försöksverksamhet
med etappindelning i kommunal vuxenutbildning. Dnr V
78:1502
1978-05-22 SÖ ang lärare i yrkesinriktad utbildning
1980-10-28 Komvux-utredningen, förslag till läroplan för komvux
1981-12-02 Komvux-utredningen, förslag om kompletteringar till
läroplan för komvux

Statliga utredningar

Statens offentliga utredningar (SOU)
SOU 1948:27 Förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets
utveckling. 1946 års skolkommision
SOU 1961:30 Grundskolan. 1957 års skolberedning
SOU 1962:5 Vidgad vuxenutbildning på gymnasiestadiet. Studie-
sociala utredningen
SOU 1963:42 Ett nytt gymnasium. 1960 års gymnasieutredning
SOU 1963:50 Fackskolan. Fackskoleutredningen
SOU 1965:60 Vuxenutbildning i gymnasium och fackskola. 1960
års GU
SOU 1966:3 Yrkesutbildningen. 1963 års yrkesutbildningsbered-
ning
SOU 1970:21 Vägar till högre utbildning. Kompetensutredningen
SOU 1971:51 Invandrarnas utbildningssituation
SOU 1973:2 Högskolan. 1968 års utbildningsutredning. U 68
SOU 1974:36 Skolan, staten och kommunerna. SSK
SOU 1974:54 Vidgad vuxenutbildning. Kommittén för försöks-
verksamhet med vuxenutbildning. FÖVUX
SOU 1974:62 Studiestöd åt vuxna. SVUX
SOU 1974:71 Om behörighet och antagning till högskolan. Kom-
petenskommittén. KK
SOU 1974:79 Utbildning för arbete. Kommittén för översyn av
arbetsmarknadsutbildningen. KAMU
SOU 1975:9 Individerna och skolan. Utredningen om skolan, staten
och kommunerna. SSK
SOU 1975:59 Utbildning för vuxna. SVUX
SOU 1976:16 Folkhögskolan. 1973 års folkhögskoleutredning
SOU 1979:85 Folkbildning för 80-talet. Folkbildningsutredningen
SOU 1979:92 Komvux och studieförbund. Arbetsfördelning och
samverkan. Komvuxutredningen
SOU 1981:96 En reformerad gymnasieskola. Principbetänkande av
1976 års gymnasieutredning

SOU 1982:29 Komvux – Kommunal utbildning för vuxna. Komvuxutredningen

Departementspromemorior

Ds U 1970:13 Vissa frågor rörande studiemedel. 1968 års studiemedelsutredning

Ds A 1974:2 Förslag till lag om ledighet för studier

Ds U 1975:18 Utbildning mm för 16–19-åringar

Ds U 1983:5 Riksrekryterande vuxenutbildning – distansundervisning. Statens skola för vuxna (S. Salin)

Litteraturreferenser

Litteratur och rapporter ingående i Eklunds översikt (1979) redovisas endast undantagsvis separat i denna förteckning.

Backman, B (1979), Modulindelade kurser. SÖ.

Eklund, H (1979), Kommunal vuxenutbildning. Översikt över forsknings- och utvecklingsarbete.

Hult, H (1980), Vuxenstuderandes studiesituation. En undersökning utförd inom kommunal vuxenutbildning.

Jacobson, B (1973), Särskild samordnad gymnasieskola på orter med litet elevunderlag. Ped Medd 1973:1.

- (1975), Kommunal vuxenutbildning. Bil 3, SOU 1975:59.
- (1978), Läroplanen i praktiken. Uppföljning av verksamhet inom kommunal vuxenutbildning. Rapport 1978-06-06. SÖ. (Ingår i Kommunal vuxenutbildning. Underlag för info-konferenser. Dnr V 79:2941)
- (1979) Kommunal vuxenutbildning – framväxt och utveckling 1968–1978. SÖ (Dnr V79:2941).
- (1980) Kommunal vuxenutbildning 1979–80. Spegel i intervjuer och rapporter av gymnasieinspektörer. SÖ (Dnr V80:5061).
- (1983). KOMVUX. Enligt Lvux 82. Kommentarer till vissa bestämmelser i förordningar och Lvux 82.
- (1988) Varför finns skolan här? Forskningsrapport 88:4. Högskolan i Karlstad.
- (1992) Fysisk skolplanering 1957–1991. Forskningsrapport 92:10. Högskolan i Karlstad.

LOVUX (1969–1974) Fackföreningsrörelsen och vuxenutbildningen (1969). Vuxenutbildning. Fakta, erfarenhet, förslag (1971). Ny vuxenutbildning – ny skola (1974).

Rolf, M (1978) Läroplansanpassning och läromedelsutveckling inom vuxenutbildningen. Slutrapport från LIV-projektet. SÖ.

Skolöverstyrelsen (1974) Behov av en särskild läroplan för kommunal vuxenutbildning. PM, internt i SÖ 1974-09-21. (Otryckt)

- (1975) Alfabetiseringsundervisningen i Sverige. ALFAVUX, SÖ.
- (1977) Uppföljning av verksamheten inom yrkesinriktad kommunal vuxenutbildning. (Mats Lidhagen).
- (1977) Redovisning av "dispenskurser" inom kommunal vuxenutbildning 1976/77 i anledning av förordningen 1976-07-08 (Erik Henriks)
- (1978) Redovisning av "dispenskurser" inom kommunal vuxenutbildning 1976/77 och höstterminen 1977. (Nils Söderström)
- (1978–1981) Grundutbildning för vuxna. – Uppföljning av verksamheten 1978, 1979, 1980, 1981. 4 rapporter. (Jan Lagerwall, Anita Svensson)
- (1978) Invandrare i kommunal vuxenutbildning (Lena Borgström–Anita Svensson)
- (1978) Försöksverksamhet med etappindelade kurser. Dnr V78:1792
- (1979). Försöksverksamhet med etappindelade kurser inkl tekniska ämnen. Dnr V79:5084.
- (1979) Redogörelse för pågående försöksverksamhet inom kommunal vuxenutbildning med etappindelade kurser. (Evert Lindholm) Dnr V79:7685.
- (1979) Invandrare i yrkesinriktad vuxenutbildning (Ylva Mann – Lena Blom). Dnr V79:7738
- (1980) Yrkesinriktad kommunal vuxenutbildning i kommunerna 1979/80 (Bernt Backman).
- (1980) och (1983) Projektet yngre elever i vuxenutbildningen – äldre elever i gymnasieskolan 1978 och 1981 (P1 och G2)

- (1980) Redogörelse för pågående försöksverksamhet inom kommunal vuxenutbildning med etappindelade kurser. (Ingela Swartling) Dnr V80:5023.
- (1981) Rapport över utvärdering av försöksverksamhet med etappindelade kurser inom kommunal vuxenutbildning budgetåren 1978/79-1980/81 (Gunilla Zackari).
- (1981) Grundkurs för städpersonal. Uppföljning av verksamheten 1980/81. (Ylva Mann).

TCO:s utbildningsnämnd, (1972) Vuxenutbildning, återkommande utbildning.

- (1974) Ny vuxenutbildning, ny skola.